

Izvorni znanstveni rad
UDK 94 (497.5 Dubrovnik) "16" (093)
347.67 (497.5 Dubrovnik) "16"
Primljeno: 21.8.2004.

SUKOBI OKO OSTAVŠTINE LUKE ZAMAGNE I SPOR REPUBLIKE S MALOM BRAĆOM

RELJA SEFEROVIĆ

SAŽETAK: Nemirna vremena nakon velikog potresa 1667. godine u Dubrovniku bila su svjedokom grozničavih nastojanja da se što prije obnovi postradalo tkivo grada. Te su prilike izazivale dodatnu napetost kod razdiobe iole značajnije imovine. Kad je plemić Luka Zamagna svojoj snahi Linji oporučno ostavio na uživanje glavninu svoje imovine, izazvao je prikriveno nezadovoljstvo koje je eskaliralo u trenutku kad je Linja u vlastitoj oporuci proglasila univerzalnim nasljednikom dubrovačke franjevence. Izbio je sukob više plemićkih rodova koji su preko rodbinskih veza nastojali dokazati svoja prava, a pritom su istupili i protiv franjevacu kao glavnog oporučnog nasljednika Linje Zamagna. Na pritisak državnih vlasti zavadena vlastela sklopila su međusobni sporazum i ponudila pogodbu upraviteljima samostana Male braće. Kad je potom Republika pokušala primorati franjevence na ustupanje dobivene imovine ili plaćanje visokog poreza, Rimaska Kurija zaštitila je franjevačke interese, pa je sve završeno sporazumom između vlastele i upravitelja samostana.

Uvod

Ime plemića Luke Mihova Zamagne ističe se posebnim ugledom na dubrovačkoj političkoj pozornici 17. stoljeća. Stupivši kao dvadesetogodišnjak u Veliko vijeće 16. listopada 1622. godine,¹ sve do smrti 1676. godine Luka Zamagna sudjelovao je vrlo aktivno u političkom životu grada. Čovjek koji se

¹ *Specchio del Maggior Consiglio* (dalje: *Specchio*), ser. 21.1, sv. 3, f. 393v. (Državni arhiv u Dubrovniku, dalje: DAD).

Relja Seferović, asistent je u Zavodu za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku. Zavod za povijesne znanosti HAZU, Lapadska obala 6, 20000 Dubrovnik. E-mail: reljaseferovic@yahoo.co.uk

dičio višestrukim izborom na položaj kneza,² člana Vijeća umoljenih i Maloga vijeća bio je i jedan od desetorice članova prve privremene vlade Republike, okupljene u tvrđavi Revelin svega pet dana nakon katastrofalnog potresa koji je pogodio grad 6. travnja 1667. godine.³ Ta dugogodišnja visoka državnička služba ostavila je traga na njegovu osobnom životu, a to vidimo i kroz odredbe njegove oporuke, sastavljene 1675., a proglašene 23. rujna 1676. godine u Dubrovniku.⁴ Iako u svojoj posljednjoj volji većinom skrbi o interesima svojih najbližih, Luka Zamagna brine i o siromašnom puku i o državnim potrebama, pa svoj znatni imutak nastoji što ravnomjernije raspodijeliti. Nažalost, nije bilo izravnog prirodnog nasljednika: sin jedinac Miho našao se među žrtvama velike trešnje. Taj osobni Lukin gubitak, sudeći po kasnijem razvitku događaja, znatno je utjecao na zaplete koji su uslijedili desetak godina nakon starčeve smrti, zaplete koje nije mogao predvidjeti, tim više jer su ponikli iz dviju vrijednosti do kojih je osobito držao: iz obiteljskih veza te iz odnosa između države i Crkve.

Promatranje navedenih zapleta od samih korijena, sadržanih nesumnjivo već u oporuci Luke Zamagne, pružit će uvid u dva problema dubrovačkog društva iz kasnog 17. i ranog 18. stoljeća, koji se ovdje ne daju razdvojiti: problem neriješenih imovinskih odnosa među drevnim gradskim plemstvom s vremenom prerasta u sukob Republike s Rimom. Priča koju govore dokumenti zaokuplja čitatelja svojom prividnom jednostavnošću: nijednom se njezinu sudioniku ne mogu poreći dobre namjere. No, kako su godine prolazile, tako je i broj izvora rastao i postajao sve raznovrsniji; nakon oporuka uslijedile su rasprave i sudska saslušanja zabilježena među općim dokumentima,⁵ zapisnicima Malog vijeća,⁶ a kad su izravni sudionici događaja postale i crkvene strukture, tada je put doveo ne samo do pisama dubrovačkih diplomatskih predstavnika pri Sv. Stolici svojoj vladi,⁷ već i do internih dopisa Male braće.⁸

² U razdoblju od rujna 1647. do siječnja 1674. godine Luka Zamagna je deset puta biran za kneza Dubrovačke Republike. *Specchio*, sv. 3, f. 12v-17v (DAD).

³ *Acta Consilii Rogatorum* (dalje: *Cons. Rog.*), ser. 3, sv. 115, f. 1v (DAD). Luka Zamagna je i na popisu dvanaestorice upravitelja grada koji su imali najvišu vlast, u tijelu izabranom 23. travnja 1667. godine, *Cons. Rog.* sv. 115, f. 4r. Također Radovan Samardžić, *Borba Dubrovnika za opstanak posle velikog zemljotresa 1667. g. Arhivska građa (1667-1670)*. Beograd: SAN, Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda, III odeljenje, knj. 19, 1960: 40.

⁴ *Testamenta Notariae* (dalje: *Test. Not.*), ser. 10, sv. 70, f. 54v-57v (DAD).

⁵ *Diversa de foris* (dalje: *Div. For.*), ser. 34, sv. 119 (DAD).

⁶ *Acta Consilii Minoris* (dalje: *Cons. Min.*), ser. 5, sv. 85 (DAD).

⁷ *Acta Sanctae Mariae Maioris* (dalje: *ASMM*), ser. 76, 17. stoljeće, III. svezak (DAD).

⁸ *Acta Guardiani Fratrum Minorum Ragusae* (Knjižnica franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku).

Bogatstvo izvora koje prati ovo istraživanje ostavlja dovoljno prostora različitim tumačenjima; nije lako zadržati objektivnost pred izričito suprotstavljenim pogledima, niti pravilno razriješiti sve dvojbe koje se javljaju kako priča odmiče. Ipak, kao temeljno polazište mogu i trebaju poslužiti misli koje su obuzimale začetnika cijele priče, uglednog plemića Luku Zamagnu: pružiti obitelji potrebno, ali misliti pritom i na državu. Neka taj pristup bude svjetiljkom kroz zavojite hodnike pravnih izraza kojima većina naših primarnih izvora upravo obiluje.

Kako je Luka Zamagna oporučno razdijelio svoju imovinu

Iscrpne odredbe iz razmjerno dugog teksta kojim stari plemić izriče svoju posljednju volju pokazuju da mu je gotovo u jednakoj mjeri bilo stalo do državnih i do privatnih interesa. Prvi dio oporuke posvećen je crkvenim pitanjima. Svjestan prolaznosti i suočen sa skorom smrću, započinje: “Nalazeći se ja, Luka Zamagna, milošću Božjom zdrav umom, razumom i tijelom, htio sam da ne prijedem iz ovoga u bolji život, kad se bude svidjelo Njegovu Božjem Veličanstvu da me pozove k sebi, a da nisam prvo uredio svoje stvari, pa raspoložem svojim dobrima kako je prikladno i da bih poslušao opomenu Isusa Krista, našega Spasitelja, koja govori: budite spremni, jer ne znate ni dan ni sat. Htio sam sastaviti, kao što i činim, ovu svoju posljednju oporuku i raspoložbu svoje volje, poništavajući ovom svaku drugu koju sam u prošlosti napravio, htijući da se ova sadašnja izvrši jer se u njoj nalazi sadržana moja posljednja volja. Ponajprije molim ležeći ničice Njegovu Božje Veličanstvo da me ne osudi i neka mi oprostimo moje grijehе kroz beskrajne zasluge presvete muke Isusa Krista, svoga Sina, te uz zagovor Presvete Djevice Marije, njegove Majke, i svih svetaca.”

Poput brojnih sugrađana, i plemića i pučana, na početku se prisjeća triju gradskih crkava, redom katedrale, crkve Sv. Vlaha i crkve Sv. Marije na Dančama, te svakoj ostavlja po jedan dukat. Potom namjenjuje svećenstvu i franjevcima po stotinu dukata za služenje dvjesto misa zadušnica za sebe i svoje najbliže. Shvaćajući koliko su važni građevinski radovi na vjerskim objektima za obnovu redovitog gradskog života, Luka Zamagna namjenjuje znatna sredstva u tu svrhu. Tako su upravitelji Sv. Marije dobili pet stotina dukata za pomoć kad gradnja na katedrali bude nastavljena, gradski samostan Sv. Frana prima dvije stotine dukata za potrebe obnove svoje crkve (uz izričitu napomenu da se dodijeljena sredstva ne smiju upotrijebiti ni za koju drugu svrhu), a dvije

stotine dukata određeno je i isusovcima u Dubrovniku za pomoć u gradnji njihove nove crkve. Iako su znatni iznosi namijenjeni Maloj braći i isusovcima, valja zapaziti da ništa nije ostavljeno dubrovačkim dominikancima ni benediktincima. Od toga jedinu iznimku zapravo predstavlja kraći pasus o Župi dubrovačkoj. Zamagna navodi da je sam obnovio jednu crkvicu oštećenu u velikom potresu u Župi dubrovačkoj, na svome posjedu smještenom u mjestu Kantule u Petrači. Određuje da onaj tko bude posjedovao njegov veliki posjed u Župi u Čelopecima mora biti zauvijek obvezan i odgovoran služiti svakog mjeseca tri mise, te još i na dan sv. Luke, za njegovu dušu i za dušu njegovog oca i sina. Ako Oci dominikanci iz samostana sv. Vincenta Fererskog u Župi dubrovačkoj prihvate taj legat, želi da im se za tu svrhu dade šest groša za svaku misu.

Sljedeće odredbe govore o oporučiteljevoj brizi za siromašne slojeve. Određuje da se odmah nakon njegove smrti mora razdijeliti stotinu dukata prosjacima i "sramežljivim" siromasima (*poveri vergognosi*) po kućama. Kreditnoj ustanovi, ulagaonici⁹ uređenoj u Dubrovniku pripada dvije stotine dukata, te uz to ističe da "njezina gospoda upravitelji mogu pozajmiti do pet dukata uz zalag veće vrijednosti bez ikakvih kamata. A ako bi uslijedilo povlačenje ili gašenje takve ulagaonice (što neka Bog ne dopusti), hoću da onda te dvije stotine budu namijenjene državi, za pomoć pri danku."

Zamagnina briga za državne potrebe kao i za osobe slabijeg imovnog stanja vidi se i iz kasnije upute za izvršitelje oporuke o postupanju s njegovim neraspodijeljenim financijskim sredstvima prikupljenima utjerivanjem kod njegovih dužnika i od kamata s bankovnih računa u Italiji. Oporučitelj točno iznosi svoju želju: "Određujem i hoću da dolje opisani moji izvršitelji isplate sve moje dugove i prikupe sve moje tražbine, kako se nađu opisani u mojoj Bilježnici, te molim izvršitelje da od ostatka od tih tražbina koje nisam raspodijelio ulože pored onoga što sam za života uložio i spremam se uložiti u ulagaonice koje nisu vezane te su na lak zahtjev dostupne u Italiji. Neka se kamate koje će biti ostvarene od njih, odbivši daću koja se plaća javnoj blagajni za koju želim da uvijek bude isplaćena u potpunosti,¹⁰ podijele u tri dijela. Neka se jedna

⁹ U izvorniku *Monte della Pietá*, kao preteča banke.

¹⁰ U pitanju je porez na prihode od glavnica i nekretnina koje su Dubrovčani imali u inozemstvu. Krajem 18. stoljeća iznosio je 20 %, a bio je uveden još senatskom odlukom od 17. ožujka 1575. godine. Vinko Ivančević, »Dubrovački novčani polozi u inozemstvu pred pad Republike.« *Anali Historijskog odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku* 13/14 (1976): 147-167, osobito 162-163.

trećina dade sramežljivim siromasima, neka se druga trećina iskoristi za pomoć otkupa sužnjeva naše narodnosti iz turskih ruku, te neka se s posljednjom trećinom pomogne udaja siromašnih djevojaka iz časnih kuća koje su u Dubrovniku”.

Kako se radilo o značajnom financijskom iznosu, stvorena je posebna zaklada.¹¹ Zabilježeno je njezino djelovanje u razdoblju od 23. rujna 1676. do 23. prosinca 1693. godine. Provodila se razdioba novca i nešto nakita, u skladu s uputama iz oporuke, za pomoć “sramežljivim” siromasima, miraz siromašnim djevojkama dobrog glasa, za otkup kršćanskih sužnjeva iz ruku Turaka i sjevernoafričkih, osobito tripolitanskih gusara te za potrebe državne blagajne. Na državu je mislio još jednom, i to kad je odlučio ostaviti stotinu perpera¹² državnoj blagajni, imajući pritom na umu svoju dugogodišnju javnu djelatnost te, kako se izrazio, “ako sam je zbog nekog svog nemara, ili pak neopreznosti oštetio u obavljanju javnih službi.”

Pošto je tako uredio opća pitanja, Luka Zamagna okrenuo se rješavanju pojedinačnih. Ne zanemaruje svoje sluškinje, pa tako sluškinji Kati, koja ga je služila u kući i vrtu u Župi dubrovačkoj, ostavlja pedeset dukata za plaću, dok je naknadno, 10. siječnja 1678. godine, navedeno da je “Jeluša, supruga vojnika Bogdana, nekoć sluškinja pokojnog plemića Luke Mihova Zamagne, zadovoljna i priznala da je primila i dobila za svu službu odrađenu navedenom plemiću Luki iznos od šezdeset dukata od plemića Bernarda Marinova Sorga koji je rekao da ih je isplatio od svog vlastitog novca, s namjerom da se naplati iz dobara navedenog pokojnoga plemića Luke Zamagne.” Navedimo da je Bernard Marinov Sorgo, zajedno s plemićima Nikolom Ivanovim Bonom i Stjepanom Vlahovim Tudisijem bio imenovan za izvršitelja oporuke od strane oporučitelja. No, kako se moglo i očekivati, najveći prostor u oporuci pripao je odredbama kojima je Luka Zamagna razdijelio imovinu članovima svoje obitelji.

Čini se da je najviše pripalo njegovoj snahi Linji¹³ rodenoj Sorgo. Naime, bol izazvan tragičnom smrću sina jedinca Miha u potresu kao da je kod Luke

¹¹ Poslovanje te zaklade potanko se iznosi na sedamdeset listova knjižice naslovljene *Bastardello e Giornale della Amministrazione della Eppitropia del Testamento di quondam ser Luca Michele di Giamagna*, koja se čuva u fondu *Privata*, ser. 19 (DAD).

¹² Radi lakšeg snalaženja u tekstu valja upozoriti da je u ono vrijeme u Dubrovačkoj Republici jedan dukat vrijedio četrdeset groša, a jedan perper dvanaest groša.

¹³ Iako se pravim imenom zvala Jelena, u većini dokumenata vezanih uz ovo pitanje stoji *Ligna*, pa čak i u njezinoj vlastitoj oporuci. Zato ovaj oblik izgleda primjerenije.

pobudio jaču privrženost prema Linji nego spram vlastite kćeri Paule. Pored toga, dajući pri nasljeđivanju prednost snahi pred kćerkom slijedio je običaj kojim se smatralo da su kćeri materijalno zbrinute kad bi prilikom udaje¹⁴ ili odlaska u samostan¹⁵ dobile naknadu iz roditeljske kuće. Napokon, možda je na njega utjecala i činjenica da se Paula u to vrijeme već bila preudala nakon braka s plemićem Lucijanom Pozzom, s kojim je imala sinove Mata i Luku. Iako je Paulin drugi suprug bio Bernard Marinov Sorgo, čovjek kojega je Luka Zamagna toliko cijenio da ga je imenovao jednim od trojice izvršitelja oporuke, ipak je za njega osobitu vrijednost predstavljala odanost prvome suprugu. To se nadasve vidi iz njegova odnosa prema snahi Linji, jer je upravo njezinom odanošću uspomeni na preminulog supruga i čuvanju udovištva uvjetovao raspolaganje nekretninama. Zamagnin postupak podudara se i s tadašnjom praksom po kojoj su udovice mogle uživati svu imovinu koja je nekoć pripadala zajedničkom domaćinstvu samo dok se ne bi preudale.¹⁶ Bilo kako bilo, prije razdiobe najznačajnijih dobara odlučio je prvo pozabaviti se manjima. Potanki opis koji daje dopušta nam da uistinu uživamo u ljepoti dragocjenosti koje je imao. Po njegovim riječima: “Ostavljam gospođi Pauli, svojoj prevoljenoj kćeri, supruzi plemića Bernarda Marina Sorga, svoj umivaonik i srebrni bokal s mojim grbom te dva srebrna svijećnjaka suvremene izrade da ih uživa meni za ljubav. Ostavljam plemićima Matu i Luki Lucijanovim Pozza, svojim predragim unucima,¹⁷ sve svoje tiskane knjige koje imam u kući, kao i svo oružje i jednu uzdu sa srebrnim pršnjakom za konja, da ih uživaju u znak ljubavi koju im nosim.”

Pritom nije zanemarena ni Linja. Za nju ističe: “Takoder ostavljam po pravu legata gospođi Linji, svojoj najdražoj snahi i ranije supruzi mog prevoljenog sina, koji neka je u slavi kod Blaženih, stotinu dukata. Njoj ostavljam i svu

¹⁴ Isplata miraza bila je propisana zakonom. O tome više Zdenka Janeković Römer, *Rod i Grad. Dubrovačka obitelj od XIII do XV stoljeća*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 1994: 77-89.

¹⁵ Kćeri su morale biti opskrbljene čak i kad bi pobjegle u samostan protivno volji obitelji, a to propisuje 63. glava četvrte knjige dubrovačkog Statuta. *Statut grada Dubrovnika*. Dubrovnik: Državni arhiv Dubrovnik, 2002: 283.

¹⁶ Z. Janeković Römer, *Rod i Grad*: 134-5; također i sedma glava četvrte knjige dubrovačkog Statuta. *Statut*: 247.

¹⁷ Iako u izvorniku riječ *nepote* znači i *nećak*, riječ je o unučadi po ženskoj liniji. To se izravno vidi iz molbe plemića Luke Lucijanova Pozze da mu se odobri raspolaganje sredstvima iz djedove ostavštine za udaju i miraz kćerima, što je Senat usvojio 23. lipnja 1696. godine (*Cons. Rog.* sv. 134, f. 212r-v).

svoju srebrninu koju imam u kući, osim navedenog umivaonika i ostalog uni-
jetog u legat za gospođu Paulu. Osim toga, ostavljam po pravu legata navede-
noj gospođi Linji veliki prsten s dijamantima¹⁸ koji se nalazi u njezinom po-
sjeđu, neka ga uživa meni za ljubav. Također ostavljam navedenoj gospođi
Linji sve pokućstvo i pribor (*massaritie et suppellectile*) koji se nalaze u mo-
jim kućama te njezinu odjeću i hoću da ona ima pravo raspolagati svim ovim
među živima i za slučaj smrti, a da je nitko ne smije uznemirivati ni tražiti od
nje ikakav račun za navedene legate u njezinu korist, ni vršiti ikakav popis
navedenih predmeta i pokućstva koje se nalazi kako u mojim kućama u Du-
brovniku, tako i u mojim ljetnikovcima.”

Već ova odredba govori o nejednakom položaju između Paule i njezinih
sinova iz prvog braka na jednoj strani i Linje na drugoj. Dalje u tekstu Linji
dodatno oporučuje. Ističe da je ona prilikom udaje za Miha Zamagnu donije-
la pet tisuća dukata u miraz,¹⁹ a za taj je novac Miho kupio imanje u Župi du-
brovačkoj iznad Mlina za tri tisuće i šest stotina dukata, dok je ostatak potrošio
dobrim dijelom u vrijeme sklapanja svoga braka za namještaj i opremu kuće
i za druge svoje potrebe. Upozorivši kako je novac točno potrošen, s namjerom
da opravda postupke svoga sina i dokaže da dobiveni miraz nije lakomisleno
potratio, Luka Zamagna ipak želi vlastitim novcem vratiti snahi tih pet tisuća
dukata i to “u trenutku kad bi ušla u drugi brak i napustila udovičku postelju
svoga muža i moga sina”. On izrijeком navodi da je “za tih pet tisuća dukata
kupljen pak niže opisani nakit koji sam joj ja dao u polog da ga drži kod sebe,
i to par zlatnih ukrasa za ruke od dvadeset i tri unce, te jedna velika zlatna
ogrlica od trideset jednakih zrna po težini od unci ---,²⁰ i par zlatnih narukvi-
ca. Bude li ih htjela uzeti po pravednoj cijeni, smije ih uzeti, a u slučaju da joj
se ne sviđi uzeti ih po takvoj cijeni, neka ih moji navedeni oporučni izvršitelji
prodaju.”

Međutim, ključna točka Zamagnine oporuke upravo slijedi i odnosi se na
raspolaganje nekretninama. Njegova je želja ovako formulirana: “Bude li pak
navedena gospođa Linja htjela i dalje posjedovati udovičku postelju svoga
prvog muža, te ne stupi u drugi brak, ostavljam joj posjed i plodouživanje svih
mojih nekretnina, ali samo za trajanja njezinoga života, osim u slučaju da se

¹⁸ *Rosetta* je prsten ili naušnica s dijamantima raspoređenim u krug poput ruže. Pietro Fanfani, *Novissimo Vocabolario della Lingua Italiana*. Napoli, 1912: 810.

¹⁹ U oporuci se ovdje citiraju bez folijacije zapisi iz fondova *Debita Notariae*, ser. 36 i *Pacta Matrimonialia*, ser. 33 (DAD).

²⁰ Praznina u izvornom tekstu.

predomisli i ushtjedne stupiti u drugi brak, ili je pak naš Otkupitelj pozove u Raj. U tom slučaju ostavljam svoje navedene nekretnine niže opisanim svojim nasljednicima pod izričitim uvjetom da ih ne smiju prodati, založiti, obećati ni na bilo koji drugi način otuditi, već neka prelaze s nasljednika na nasljednika sve do petog naraštaja, uključujući i njega.” Ovdje valja navesti da su kao jedini nasljednici navedeni Paula i njezina djeca Mato²¹ i Lucijan Pozza, po pola u svim nerazdijeljenim dobrima.

Nastojeći doista o svemu voditi računa, Luka Zamagna određuje da se u Linjino ime, ako se ne preuda, položi opisanih pet tisuća dukata na bankovne račune u Italiji, s njezinim pravom da ubire kamate. No, istovremeno će tim postupkom biti oslobođena i dobra njegova sina od obveze prema Linjinom mirazu, te će se s tom doznakom ili ulogom navedenih pet tisuća dukata na talijanskim bankama podrazumijevati da je izvršena i u potpunosti zadovoljena obveza koju je imao Miho Zamagna u ranije spomenutim knjigama *Debita Notariae* i *Pacta Matrimonialia*.²² Posljednja Zamagnina uputa o raspolaganju imovinom odnosi se na dodjelu po pet tisuća dukata kćeri Pauli, njezinoj djeći i snahi Linji. Od nekretnina izvan Dubrovnika, uz ranije navedeni posjed u Župi dubrovačkoj, sjetio se još imanja u Konavlima, u Rujevcu i Dragavinama kod Pridvorja, čije je prihode od desetine namijenio plemićima Franu i Matu, sinovima Žigmunda Gradija, no i to, kako je naveo, “pod uvjetom da navedeni plemići Frano i Mato ne mogu uzeti taj posjed ni raspolagati bilo kojim od tih imanja niti njihovim prihodima dok god gospođa Linja, moja prevoljena snaha, bude posjedovala udovičku postelju. Osim toga, ostavljam joj i onaj legat koji je u moju korist ostavio njihov pokojni otac, plemić Žigmund Gradi, u svojoj oporuci.”

Izvršitelji oporuke, plemići Nikola Ivanov Bona, Stjepan Vlahov Tudisi i Bernard Marinov Sorgo počeli su provoditi Zamagninu volju 26. listopada 1676. godine, kada su zabilježene prve potvrde za izvršene isplate u korist crkvenih objekata i za plaću sluškinji. Koncem 1676. i početkom 1677. godine uslijedila su priznanja od strane Paule Sorgo i njezine djece iz prvog braka, Mata i Luke Lucijanovih Pozza, za po pet tisuća dukata koje su dobili, a 19. srpnja 1677. godine Linja, udovica Miha Lukina Zamagne, priznala je da je primila oporučno joj ostavljenih ukupno pet tisuća i stotinu dukata. Kao njezini

²¹ U izvorniku na ovom mjestu pogrešno stoji *Marco*.

²² Kod ovih uputa citira se u izvorniku 95. glava osme knjige dubrovačkog Statuta, posvećena nasljeđivanju žene. *Statut*: 507.

skrbnici tom su prilikom spomenuti plemići Marin Jeronimov Bonda, Nikola Matov Resti i njezin otac Junije Lukin Sorgo.

Oporuka Luke Zamagne nije naišla ni na čiju javnu osudu. Nitko nije doveo u pitanje njezinu pravovaljanost ni oporučiteljevu razboritost, nije bilo nezadovoljnih strana koje bi sudskim putem pokušale promijeniti njezine odredbe. Položaj Linje kao glavne korisnice svih svekrovih dobara nitko tada nije ugrozio, sudeći barem po zapisanim koracima koje su poduzeli izvršitelji da bi se Zamagnina volja provela u djelo. Štoviše, čini se da se samo po sebi podrazumijevalo da će Linja, kao domaćica u kući svoga svekra, preuzeti brigu o cjelokupnom posjedu nakon njegove smrti, pa čak nije izričito ni navedeno da je poštovana najvažnija odluka koju je on donio, odluka da gotovo sve ostaje njoj na uživanje ako se ne preuda, te da se ona uvodi u posjed. Tek kasniji sukobi doveli su do pokušaja pobijanja oporuke Luke Zamagne. Tako je dana 17. srpnja 1681. godine, odlukom sudaca, a na zahtjev plemića Antuna Junijeva Restija, provedena privremena zapljena oporuke i spriječeno je dalje izvršavanje njezinih odredbi, a tek 12. srpnja 1696. godine prestala je vrijediti navedena zapljena, i to voljom plemića Junija i Junija Marije Restija, sinova i nasljednika tada već pokojnog Antuna Restija, zapljenitelja. Ako je Zamagnina oporuka neizostavni dio na početku ove priče, kojim smo se upoznali s glavnim protagonistima i saznali o kojim se dobrima radilo, pravi zaplet nagovijestila je posljednja volja Zamagnine snahe Linje, rođene Sorgo.

Oporuka Linje Zamagna i nastanak nesuglasica

Linja Zamagna pridružila se svom svekru Luki i suprugu Mihi svega desetak godina kasnije. Njezina oporuka sastavljena je 14. srpnja 1684. godine, a službeno je otvorena 25. srpnja iste godine.²³ Na temelju bračnog ugovora sklopljenog 11. svibnja 1666. godine između nje i Miha možemo procijeniti da je Linja preminula ne navršivši četrdeset godina.²⁴ Ostala je vjerna uspomeni na supruga i nije se preudala. Možda je ta činjenica pridonijela njezinoj osobitoj brizi za Crkvu i sklonosti da joj ostavi značajna sredstva, osobito Maloj braći. Pišući oporuku u svojoj kući na Pustijerni, na početku je opisala svoje stanje, s mislima na skori kraj: “Nalazeći se ja, gospođa Linja, udovica pokojnog plemića Miha Lukinog Zamagne, milošću Božjom zdrava umom i razumom,

²³ *Test. Not. sv.* 70, f. 175v-176v.

²⁴ *Pacta Matrimonialia*, ser. 33, sv. 13, f. 27r (DAD).

iako slaba tijelom i stalno bolesna, kako bih bila spremna kad me Njegovo Božje Veličanstvo bude ushtjelo pozvati k Sebi, htjela sam sastaviti ovu svoju prvu i posljednju oporuku, opozivajući svaku drugu koju sam u prošlosti napravila, te raspodijeliti svoje stvari. Ponajprije preporučujem svoju dušu Isusu Kristu, svom Tvorcu i Otkupitelju, te Preslavnoj Djevici Mariji, njegovoj majci i svojoj zagovornici, moleći je ponizno da se udostoji posredovati za mene, bijednu grešnicu, kod svoga jedinog Sina da mi kroz zasluge svoje Presvete Muke ushtjedne oprostiti moje grijeha te dopustiti mir i počinak mojoj duši među svojim izabranicima u slavi svetoga Raja.”

Nakon uobičajene brige za katedralu, crkvu Sv. Vlaha i Sv. Marije na Dančama, kojima je ostavila po jedan dukat, Linja se okrenula posebnom darivanju nakitom. Tako je Gospi od Porata ostavila zlatnu ogrlicu sastavljenu od trideset zlatnih dukata kako bi uvijek stajala iznad Gospine slike. Gospi od Karmena namijenila je par zlatnih narukvica, pod izričitom odredbom da se nikada ne smiju prodati ili otuđiti, već da i one moraju stajati nad Gospinom slikom. Maloj braći u dubrovačkom samostanu pripao je veliki dijamantni prsten koji je Linji ranije ostavio Luka Zamagna, uz dopisani uvjet “da ga uvijek drže u svojoj crkvi iznad prsta slavnog sv. Antuna, moga zaštitnika, te neka ga nikad ne smiju maknuti ni prodati.” Vrijedne dragocjenosti dobili su i Linjin brat Luka Junijev Sorgo, i to “jednu zlatnu čačalicu i dva srebrna poslužavnika sa Zamagninim grbom u znak jedinstvene ljubavi i naklonosti koju mu nosim”, te sestra Kate, supruga plemića Frana Ragnine, i to “jednu veliku srebrnu posudu za voće s bokalom također od srebra, u znak moje velike ljubavi i naklonosti koju za nju osjećam”. Linja se sjeća nekih obveza koje je propustila izvršiti. Navodi da nije ispunila želju svoje majke, Marije Sorgo, da oporučno joj ostavljenih dvije stotine dukata dade položiti na račun i da za dobivene kamate dade služiti dvije stotine misa za majčinu dušu, pa za to obvezuje svojeg kasnije imenovanog nasljednika pod istim uvjetima koje sama nije stigla ispuniti. Brine i za svoju dušu, pa zato poklanja “par zlatnih ogrlica od oko dvadeset i tri unce” kako bi se što prije nakon njezine smrti prodale, a dobiveni novac utrošio za “toliko malih misa za moju dušu na povlaštenim oltarima s uobičajenim milodarom”. Osim toga, daje stotinu zlatnih dukata “koji se moraju razdijeliti što prije za vršenje toliko malih misa za dušu moju i mojih za koje sam vezana na povlaštenim oltarima”.

Linjina pobožnost ogleda se i u odnosu prema sluškinjama. Naglašava da “moj nasljednik mora isplatiti plaću sluškinjama moje kuće te izvršiti još neko drugo prikladno priznanje po njegovu sudu, dapače, objavljujem da treba dati

po deset dukata svakoj od mojih navedenih sluškinja”. Prisjetila se tragično stradalog supruga Miha pa navodi da je njezin svekar Luka Zamagna u svojoj oporuci izjavio da je Miho potrošio njezin miraz i zato je njoj nadoknađeno u dragocjenostima i u ustupljenim nekretninama. Linja želi da to poštuje i njezin nasljednik. No, za razliku od Luke, koji je svojim nasljednicima imenovao kćer Paulu udanu Sorgo i unučad Mata i Luku Pozza, s izuzetkom imovine ustupljene Linji na korištenje, Linja nije izabrala nekog pojedinca da naslijedi njezina nepokretna i brojna pokretna dobra, već je glavnim nasljednikom proglasila Oce franjevce iz dubrovačkog samostana opservanata. Od njih je zatražila da polože tisuću dukata na ustanovljeni račun, nesumnjivo za crkvene potrebe, te da svake godine na dan njezine smrti služe jednu pjevanu misu zadušnicu, te jednu malu misu svaki dan za njezinu dušu. Uz to je odredila da se navedene mise služe na povlaštenim oltarima za njezinu dušu i za duše njezinih roditelja.

Izvršiteljem svoje posljednje volje Linja je imenovala brata Luku Sorgo. On je, kako je zabilježeno, tek 1. svibnja 1686. godine isplatio upravitelje katedrale, crkve Sv. Vlaha i Sv. Marije na Dančama. Odgovor na pitanje zašto su u međuvremenu protekle gotovo pune dvije godine krije se u činjenici da je to bilo razdoblje žestokih sudskih okršaja među zavađenom rodbinom i nastojanja popraćenih brojnim pravnim sredstvima da se prigrabi što veći dio nasljedstva. Sam tekst rasprave o izvršenju Linjine oporuke razmjerno je jednostavan.²⁵ Ta je rasprava zabilježena 12. studenog 1684. godine, pošto su ubrzo nakon Linjine smrti zapisane izjave svjedoka. Luka Sorgo vodio je pravni postupak pred sucima građanskih parnica kako bi dokazao da mu je sestra na predsmrtnoj postelji ostavila sve nasljedstvo koje je dobila od njihovih stričeva, plemića Valentina i Jeronima Sorga. U njegovu su korist svjedočili Stjepan Vitussa, franjevci Antun Pešut i njegov nećak Klaudije, te sluškinja Paula Nikolina, svi prisutni izricanju Linjine posljednje volje tog petka, 14. srpnja na dan sv. Bonaventure, kako su naveli. Zanimljivo je da su među prisutnim svjedocima i dva franjevca, koji su se tu zatekli možda u službi ispovjednika i kako bi umirućoj dali posljednju pomast. Činjenica da su bili pozvani oni, dok se župnik ne spominje, također govori o pokojničinoj naklonosti Maloj braći. Međutim, svjedočenje u vezi s ovim pravnim predmetom nije imalo osobitu važnost i čini se da se, osim Luke Sorgo, nitko drugi nije zanimao za ostavštinu braće Valentina i Jeronima Sorgo, stričeva Luke, Linje i Kate Sorgo.

²⁵ *Test. Not. sv.* 70, f. 179v-180r.

Jedino važno bilo je pitanje ostavštine Luke Zamagne. Parnica je ubrzo prerasla okvire rodbinskih odnosa i postala predmetom razmatranja na sjednici Senata. U početku je Senat među svojim članovima birao suce i izmiritelje sukobljenih strana, no nedugo potom postao je i sam jednom od zainteresiranih strana, jer je sukob eskalirao u borbu između države i Crkve oko raspolaganja nekretninama. Kao što se često događa, izgleda da je početak bio doista bezazlen: sve je počelo od Linjine želje da Mala braća u Dubrovniku budu njezini glavni nasljednici. Njezina želja može se protumačiti okolnostima u kojima je živjela: ugledna plemkinja koja je potjecala iz drevnog roda Sorgo i udala se za člana jednako drevnog i uglednog roda Zamagna doživjela je čast da joj je svekar bio jedan od najštovanijih Dubrovčana tog vremena, ali i tragediju u braku bez djece, koji se, uz to, okončao naglom i nenadanom suprugovom smrću. Nesumnjivo je u svojim posljednjim godinama tražila utjehu u vjeri, te je Crkvu obilno darivala. Ipak, otišla je predaleko kad je odlučila gotovo sve ostaviti Maloj braći, Redu koji je, kako smo vidjeli, i sam Luka Zamagna osobito cijenio. Iako nije službeno zabilježeno da se netko Linjinoj odluci usprotivio u vrijeme kad je sastavljala oporuku, ili je čak pokušao spriječiti, može se pretpostaviti da je takvih pokušaja bilo privatno. U protivnom bi bilo teško objasniti zašto je do reakcije došlo tako brzo nakon Linjine smrti, a sve je postalo još složenije zbog rodbinskih prepirki. O tome rječito svjedoče brojni notarski zapisi koji nas postupno uvode u bit problema: u kojoj će mjeri država dopustiti crkvenim ustanovama gomilanje imovine.

Pojava interesnih skupina i zapletanje sukoba

Prve korake poduzeo je Luka Sorgo, na čiji je zahtjev dana 28. srpnja 1684. godine općinski službenik²⁶ Baro zaplijenio ključeve kuće i time prisvojio sve ostalo, uključujući i pokućstvo u kući u posjedu Mata Trifonija, kancelarijskog pomoćnika ili pristava, a ranije u vlasništvu Linje rođene Sorgo, udovice plemića Miha Lukina Zamagne. Na kraju je dopisana uobičajena formula za takve postupke sudskog pečaćenja imovine, odnosno da će tako ostati sve dok se ne spozna pravo i prema redu.²⁷ Može se pretpostaviti da je Luka Sorgo

²⁶ U izvorniku *riverius*, zdur. Riječ je o službenicima “koji knezu i vijećima pomažu u izvršenju akata javne vlasti, a kontinuirano postoje još od vremena donošenja Statuta”. Nella Lonza, *Pod plaštem pravde. Kaznenopravni sustav Dubrovačke Republike u XVIII. stoljeću*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997: 93.

²⁷ *Div. For. sv.* 119, f. 63v.

ovako postupio jer je htio zaštititi svoje pravo u trenutku kad još nije bila službeno ovjerovljena izjava svjedoka uz Linjinu predsmrtnu postelju da je imovinu naslijeđenu od stričeva Valentina i Jeronima Sorga ostavila bratu. No, sjetimo li se da je ona oporuku sastavljala u kući na Pustijerni, koja joj je pripala voljom Luke Zamagne, može se reći da je u pitanju bila upravo Zamagnina kuća, a ne ranije nasljedstvo od predaka iz obitelji Sorgo. Dakle, zahtjev Luke Sorga da se kuća formalno sudski zapečati predstavlja prvi korak narastajućeg sukoba i želje da se Linjina oporuka opovrgne, pri čemu je htio zaštititi vlastite interese.

Ubrzo je uslijedio novi korak, poduzet s iznenađujućom žestinom i vrlo organizirano, sudeći barem po dobro promišljenim točkama napada.²⁸ Dana 29. listopada 1684. godine notar Mato Trifoni primio je dvije stranke, plemkinju Katu, rođenu Sorgo i udanu za plemića Frana Savinova Ragninu, te Katina brata Luku Sorga. Sam notar nije bio slučajno izabran: ime Mata Trifonija, tada još pristava, spominjalo se ranije kao formalnog upravitelja kuće Linje Zamagna, koja je bila sudski zapečaćena po nalogu Luke Sorga. Kate Ragnina i Luka Sorgo uputili su preko notara službenu žalbu protiv izvršenja oporuke Linje rođene Sorgo i udane Zamagna i to, kako je naglašeno, protiv onog dijela oporuke “u kojem se navodi da su joj nasljednici Časni Oci sv. Frana ovdje u Dubrovniku, a ne mi,” i to “zbog nevrijednosti takve njezine oporuke sastavljene bez čuvanja ikakvoga pravnog reda, te zbog drugih razloga koje treba pobliže navesti Njegovoj Svetosti i navedenoj Svetoj Stolicu.” Dakle, kako bi svome pothvatu dali još veću težinu, o svemu su odlučili izvijestiti Rimsku Kuriju.

Da se ne pristupi formalnoj provedbi Linjine posljednje volje, čime bi Mala braća bila doista uvedena u posjed, Kate Ragnina i Luka Sorgo svojom su žalbom obuhvatili i pojedince, uglednike u Franjevačkom redu u Dubrovniku poput prečasnog Francesca Ricciardija, generalnog vikara, prečasnog fra Marija iz Dubrovnika, provincijala reda sv. Frana Male braće opservanata “sa svim Časnim okružjem”, prečasnog Marinka Orbinija, “zaštitnika navedenih Časnih Otaca”, te Andriju Menessalija, njihova službenika.²⁹ Svima njima još je doslovce naređeno “da ni u kojem slučaju ne smiju mijenjati, ni bilo što pokušati s navedenim nasljedstvom, dobrima i oporukom do potpune odluke

²⁸ *Div. For. sv.* 119, f. 83r-84r.

²⁹ Sindika, kako stoji u izvorniku. Sindici su povjerenici za nadzor nad lokalnim službama, uvedeni u Dubrovačkoj Republici u XV. stoljeću. N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 76.

i odredbe ugleda Njegove Svetosti i Svete Stolice”. Kad je notar po nalogu dvoje tužitelja pokušao iznijeti tu žalbu i pred plemiće Luku Vladislavljevog Gozze i Ivana Karla Marinovog Sorga, upravitelje samostana Male braće u Dubrovniku, suočio se s oštrim odbijanjem, pa je tek zapisao da žalbu “isti nisu htjeli primiti, a još manje usmeno je izloženu čuti”. Stoga je o svemu sastavio dokument pred okupljenim svjedocima.

Poznato je da su dubrovački samostani i katedrala imali svoje *Dominos Procuratores*, gospodu upravitelje, plemiće i svjetovne osobe koji su brinuli za razna sekularna pitanja koja su se javljala u životu crkvenih ustanova, uključujući pritom i ona financijska ili imovinsko-pravne prirode. Njima je bila povjerena obrana interesa ustanova kojima su formalno stajali na čelu, u ime dubrovačke vlade koja ih je i određivala. Način izbora i dužnosti koje vrše bili su propisani u Zelenoj knjizi (*Liber viridis*, nazvanoj tako po boji korica u kojima je bila uvezana) nastaloj u razdoblju od sredine 14. do sredine 15. stoljeća, koja zajedno s Knjigom svih zakona (*Liber omnium reformationum*) i Žutom knjigom (*Liber croceus*) predstavlja nadopunu dubrovačkog statutar-nog prava.³⁰ Odredba iz 1425. godine govori da se upravitelji samostana Male braće biraju na tri godine, s tim da bar jedan ostaje u službi, kako stoji u sto devedeset sedmoj glavi Zelene knjige, dok su se ranije birali samo na jednu godinu.³¹ Istaknuto je nadalje da se služba smije vršiti samo jednom, i to samo za jednu ustanovu. Izbor se ne smije odbiti, i to pod prijetnjom kazne od dva-deset pet perpera namijenjenih državnoj blagajni. Brigu o blagajni samostana, te dva ključa blagajne moraju imati upravitelji, a jedan redovnici.³² Smiju pro-davati i otuđivati redovnička dobra u korist samostana i samih redovnika. Tako je dopušteno papinskim bulama, kao što stoji u sedamdesetoj glavi Zelene knjige.³³ Moraju međusobno nadzirati račune, o čemu također postoji odredba u sto dvadeset osmoj glavi iste Knjige.³⁴

U našem slučaju, Luka Gozze i Ivan Karlo Sorgo zastupali su samostan Male braće i brinuli o njegovoj koristi, pa su nastojali da se temeljne odredbe iz oporuke Linje Zamagna doista provedu u djelo. U svom zadatku bili su vrlo postojani, shvativši ga ozbiljno i čak gorljivo odbivši uopće saslušati

³⁰ N. Lonza, *Pod plaštem pravde*: 15; Ilija Mitić, *Dubrovačka država u međunarodnoj zajed-nici (od 1358. do 1815.)*. Zagreb: NZMH, 2004²: 59.

³¹ Branislav M. Nedeljković (ur.), *Liber Viridis*. Beograd: SANU, 1984: 150.

³² *Specchio*, sv. 3, f. 375v.

³³ B. Nedeljković, *Liber Viridis*: 39.

³⁴ B. Nedeljković, *Liber Viridis*: 93.

službenu žalbu koju su im preko državnog notara uputili Kate Ragnina i Luka Sorgo. Jesu li u tome neku ulogu imali i osobni razlozi, teško je reći jer naši izvori ne spominju takvu mogućnost. Ipak, ostaje činjenica da su Ivan Karlo Sorgo, potom Zamagnina kćer Paula, udana za Bernarda Sorga u svom drugom braku, te troje djece Junija Sorga (Luka, Linja i Kate) svi nosili isto prezime Sorgo. Njihove međusobne rodbinske veze, međutim, nisu spomenute ni u jednom dokumentu posvećenom ovom sporu.

Dokumenti također ne govore ništa ni o pritiscima da se sukob što prije izgubi i razriješi, iako se može naslutiti da ih je bilo. Naime, nikome nije moglo biti u interesu da vrijedne nekretnine dugo propadaju zapečaćene, izložene neumitnom zubu vremena. Nadalje, osim brata i sestre Sorgo, te Male braće, čije su interese revnosno zastupali Luka Gozze i Ivan Karlo Sorgo, svoje mjesto u parnici oko razdiobe imovine imali su još i Paula Sorgo i njezina djeca iz prvog braka, Luka i Mato Pozza. Zato je već 3. studenog 1684. godine zabilježen pokušaj nagodbe,³⁵ a službeno je ovjеровljen dana 29. siječnja 1685., čime se može reći da je i stupio na snagu. Notar ga je ovjеровio “na molbu i zahtjev plemića Frana Savinova Ragnine i Luke Junijeva Sorga”, koji su nagodbu i uputili. Uočavamo razliku u odnosu na prethodnu žalbu protiv izvršenja Linjine oporuke u tome da je Lukinu sestru Katu dalje zastupao njezin suprug Frano Ragnina, a ta se promjena može objasniti složenijim pravnim postupkom koji je mogao uključiti i saslušavanje na sudu, kao i iznošenjem ozbiljne financijske ponude u vidu obeštećenja. I mogućnost sudske rasprave i mogućnost dogovora vanraspravnim putem, uz isplatu odgovarajuće naknade, favorizirale su prisustvo supruga, a ne supruge.

O kakvoj se nagodbi radilo? Jednostavno rečeno, Frano Ragnina i Luka Sorgo istupili su zajednički i ponudili da će “dati i platiti Časnim Ocima sv. Frana ovdje u Dubrovniku i gospodi njihovim upraviteljima dvije tisuće i četriristo dukata od po 40 groša za dukat, i to za nasljedstvo koje im je ostavila pokojna gospođa Linja Sorgo udana Zamagna, kako stoji u njezinoj oporuci.” To je bio temeljni dio ponude, a osim toga, izrazili su spremnost preuzeti i druge obveze. Po riječima isprave, “Isto tako obvezujemo se da ćemo razdijeliti i isplatiti sve legatе i pojedinačne raspoložbe koje je navedena gospođa Linja razdijelila u svojoj oporučnoj odredbi, a da navedeni Časni Oci ne budu obvezni platiti ili doprinijeti bilo čime za navedene legatе i odredbe.” Uvjetovali su ipak da se “tisuću i dvjesto dukata koji se moraju položiti na korist

³⁵ *Div. For. sv. 119, f. 141r-143v.*

toliko godišnjih misa ne polože niti stave igdje drugo na korist,³⁶ nego ovdje u Dubrovniku u Kovnici, ili na banku Sv. Vlaha.” Ragnina i Sorgo obvezali su se podmiriti sva potraživanja koja bi se mogla javiti i u slučajevima koji nisu bili predviđeni u oporukama Luke Zamagne i njegove snahe Linje. Budući da su ipak smatrali da sami imaju najveće pravo na nasljedstvo, iznijeli su sljedeći zahtjev u vezi mogućih potraživanja: “bude li naloženo tim Časnim Ocima kao oporučnim nasljednicima navedene gospođe Linje od strane nekoga tko polaže pravo [na neki dio nasljedstva], ovi ne mogu i ne smiju ustupiti bilo što bez dozvole i sudjelovanja navedene gospođe Ragnine i Sorga, koji neka u vezi tih zahtjeva naprave ono što budu smatrali za potrebno i kako im se sviđi.”

Potom je precizirano što sve Ragnina i Sorgo traže zauzvrat: “sve pokućstvo, namještaj i odjeću iz kuće u posjedu i vlasništvu pokojne gospođe Linje, kao i sav novac u gotovom, zlato, srebro, nakit i drugo što su Oci prenijeli u kuću gospodina Sorga nakon smrti pokojne gospođe Linje,³⁷ kao i cjelokupno nasljedstvo i svako drugo polaganje prava koje bi na njega mogli imati navedeni Časni Oci, osim onoga što je izjavljeno prije.” Nadalje, kako se navodi u tekstu, “novac koji bi se mogao naći, zadužnice i krediti, pod čime se podrazumijevaju tekući krediti navedene gospođe Linje u slučaju da je nekome pozajmila novac u gotovome, te mirazna četvrtina pokojne gospođe Linje, neka budu posve u vlasništvu i posjedu navedenog gospodina Luke Sorga bez ikakva sudjelovanja bilo koga.” Po ovoj se odredbi vidi da su Frano Ragnina i Luka Sorgo prethodno detaljno raspravili ovo pitanje i dogovorili se što bi kojemu trebalo pripasti. Iako su vjerovali da će njihova ponuda biti prihvaćena i da će se sve riješiti bez dugotrajnog sudskog postupka i pravorijeka iz Rima, bili su dovoljno razboriti da pretpostave kako bi ishod mogao biti i nepogodan. Zato su ponuđenih dvije tisuće i četiri stotine dukata položili na banku Sv. Vlaha na račun Male braće i njihove gospođe upravitelja, ali uz odredbu “da se ne mogu podizati osim međusobnim sporazumom između strana sve dok ne stignu odgovori iz Rima na pisma koja će se poslati prvim brodom u Anconu.” Svoju velikodušnost izrazili su ponudom da franjevci slobodno podignu položeni novac ako bi spor bio riješen u korist Ragnine i Sorga ili ako bi bio trajno zamrznut, pa čak i ako bi Rim odlučio da sve nasljedstvo pripada Maloj braći, u skladu sa sadržajem oporuke. Međutim, u slučaju u kojem bi Rim nasljedstvo dodijelio nekoj trećoj zainteresiranoj strani, tada bi cjelokupna ponuda

³⁶ Odnosno kamatu.

³⁷ Ovaj dio valja shvatiti tako da je kod Sorga ta imovina bila privremeno pohranjena dok se čekalo da se vlasnički odnosi riješe trajno.

prestala vrijediti, te bi Ragnina i Sorgo imali pravo povući polog od dvije tisuće i četiri stotine dukata. Plemići Luka Gozze i Ivan Karlo Sorgo suglasili su se sa svim točkama ponude i odlučili čekati konačno rješenje spora.

Iako su se Luka Sorgo i Frano Ragnina uz Malu braću i njihove predstavnike izborili za najznačajnija mjesta u borbi za nasljedstvo, prethodni je dokument pokazao da su bili svjesni kako postoje i drugi pretendenti. Radilo se o Pauli, Zamagninoj kćeri, koju dokumenti već koncem 1684. godine navode kao udovicu Bernarda Sorga, te o braći Matu i Luki Pozza, Paulinoj djeci iz prvog braka s Lucijanom Pozzom. Paulin položaj dodatno je ojačao arhidakon Bernard Orsatov Giorgi, koji je istupao kao njezin skrbnik nakon suprugove smrti. O Giorgijevu ugledu u tadašnjem Dubrovniku doista nije potrebno trošiti previše riječi. Ne samo da je formalno, kao nadbiskupov vikar, predstavljao najvišu crkvenu vlast u gradu u godinama kad je sam nadbiskup najčešće bio odsutan, već je njegovo osobno bogatstvo bilo doista golemo, a to se najbolje vidjelo iz oporuke kojom je ostavio velika sredstva za uređenje kapele posvećene sv. Bernardu u katedrali.³⁸ Osim toga, za razliku od stranaca uzdignutih na čast dubrovačkih nadbiskupa koji nisu poznavali ovu sredinu, Giorgi je bio domaći čovjek i plemić, pa su mu društveni odnosi bili posve jasni i bliski, tim više što je i sam u njima sudjelovao. Stoga je njegovo zauzimanje Pauli nesumnjivo jamčilo da njezina prava neće biti tek tako pogažena.

Istoga dana, 3. studenog 1684. godine, kada su Frano Ragnina i Luka Sorgo iznijeli svoju ponudu Maloj braći, javni notar Kristofor Vljajki službeno je ovjerovio sporazum između Paule Sorgo i njezinih sinova Luke i Mata Pozza, kao nasljednika dobara pokojnog plemića Luke Zamagne, te Luke Gozze i Ivana Karla Sorga, upravitelja samostana Male braće u Dubrovniku u svojstvu oporučnih nasljednika pokojne Linje Zamagna.³⁹ Tom prilikom naglasili su doslovce da su “postigli neopozivi sporazum u vezi svih prijevora što postoje među nama zbog nasljedstva dobara koja je imao pokojni plemić Luka, a njima se koristila navedena pokojna gospođa Linja, te u vezi svih drugih razlika koje jesu i mogu nastati između navedenih strana bilo kojim putem ili uzrokom.” Pri ovome se ne spominje bilo kakva naknada koju je jedna strana morala isplatiti drugoj, već je samo istaknuto da je sve “postignuto s plemićima

³⁸ Giorgijeva oporuka sastavljena je 12. srpnja 1683. u Dubrovniku, a službeno je otvorena 21. srpnja 1687. godine (*Test. Not. sv. 71, f. 30r-33v*). O imovini Bernarda Giorgija iscrpni podaci se nalaze u: *Blago djelo (Opera Pia), lib. 31. Giornale dell'amministrazione dell'Opera Pia dell'Arcidiacono Giorgi (DAD)*.

³⁹ *Div. For. sv. 119, f. 85v-86v*.

Marinom Tudisijem i Pavlom Gondulom, sucima, presuditeljima, zajedničkim prijateljima i prijateljskim izmiriteljima, koje smo izabrali s pravom da presude i odluče neopozivo o svim razlikama koje postoje među nama.”

Nažalost, dalje se ne iznose potankosti o tome kako je došlo do dogovora, no sporazum je čvrsto sklopljen i to, kako upozoravaju: “Mi, prije navedeni, obećavamo da ćemo poštovati njihovu presudu i odluku, te da joj nikad nećemo proturječiti, jamčeći našom imovinom, te smo se tako dogovorili na ovaj i na svaki drugi bolji način.” Na kraju je Paula predstavljena i kao posrednik pri otklanjanju spora između braće Pozza i upravitelja samostana Male braće, a u svemu je postupala uz privolu i zaštitu svog skrbnika, arhidakona Bernarda Giorgija. Može biti njegova zasluga i što je država formalno poduprla Paulina prava. O tome je sačuvan zaključak Malog vijeća sa sjednice održane 2. studenog 1684. godine, dan uoči sklapanja navedenog sporazuma. Tom je prilikom Malo vijeće odlučilo “da se dade sloboda gospođi Pauli, udovici plemića Bernarda Marinova Sorga u svom drugom braku, da kao nasljednica svog udjela od pokojnog plemića Luke Mihova Zamagne smije izložiti pred jednim ili više sudaca i presuditelja neopozivo sve i koje god sporove vodi s nasljednicima pokojne gospođe Linje Zamagna, koje ima i može ih imati iz bilo kojeg razloga, uzroka i slučaja s istima. Neka se stoga napišu prikladni i potrebni spisi.”⁴⁰

Pauli je državna potpora bila dobrodošla da zaštiti svoje interese, jer je Luka Sorgo istupio agresivno i prema njoj, te je pokušao osporiti navedeni sporazum između nje, braće Pozza i Male braće. Zato je iskoristio raspoloživa pravna sredstva da privremeno zaplijeni tekst sporazuma, i to isti dan kad je bio i dogovoren, 3. studenog 1684. godine. Tek 29. siječnja 1685. povučena je ta zapljena, upravo na dan kad je službeno ovjerovljena nagodba koju su Luka Sorgo i Frano Ragnina ponudili Maloj braći. Tom iznesenom nagodbom stavljene su ujedno izvan snage odredbe sporazuma između Paule, braće Pozza i Male braće.⁴¹ Međutim, Paula je još ranije ponovo zatražila državnu pomoć, pa je Malo vijeće na sjednici 18. siječnja 1685. godine odlučilo izići joj još jednom ususret i zaključilo “da se dade sloboda gospođi Pauli, udovici plemića Bernarda Marinova Sorga u svom drugom braku i kćeri pokojnog plemića Luke Mihova Zamagne, da uz pristanak svojih skrbnika smije poništiti i oboriti sporazum izvršen prema dogovoru strana s gospodom upraviteljima samostana sv. Frana ovdje u Dubrovniku zbog razlika koje ima u vezi s nasljedstvom od navedenog pokojnog plemića Luke Zamagne, svoga oca, te smije ponovo

⁴⁰ *Cons. Min. sv. 85, f. 237v.*

⁴¹ Naknadno dopisano u *Div. For. sv. 119, f. 85r.*

izložiti te razlike pred drugim sucima, presuditeljima i zajedničkim prijateljima, također s pristankom svojih skrbnika. Neka se zato sastave prikladni i potrebni spisi.”⁴²

Svi ovi manevri pokazuju da je dubrovačka vlada postajala sve značajnijim sudionikom spora. Ne samo da je bila njezina dužnost izabrati suce kao posrednike da se sukob napokon riješi i posredstvom svojih notara brinuti da svi spisi budu službeno ovjerovljeni i kao takvi pravovaljani, već se, kako smo vidjeli iz posljednjih primjera, pitanje ostavštine Luke i Linje Zamagna stalo ozbiljno pretresati i na sjednicama gradskih vijeća. U vrtlogu pravne borbe našli su se članovi drevnih patricijskih rodova, a uz to se radilo i o uglednim pojedincima, od kojih su svi kasnije vršili značajne političke dužnosti u gradu, bili birani za članove Vijeća umoljenih, kao i više puta na položaj kneza Republike.⁴³ Kako je vrijeme odmicalo, a sukob postajao sve složeniji i zahtijevao sve više financijskih sredstava, zavađenim stranama bilo je sve važnije postići potporu vlade. S druge strane, čini se da je vladi prvenstveno bilo stalo da se razriješe unutrašnje razmirice kako bi se potom formirao jedinstveni blok prema Crkvi, ako bi Rimaska Kurija presudila da je sporna Linjina oporuka posve pravovaljana i da Mala braća trebaju dobiti obećanu imovinu. Vladin pritisak na sve sudionike spora, s izuzetkom crkvenih struktura, morao je uskoro dovesti do konkretnog rezultata.

Rješavanje rodbinskih sukoba i razdioba imovine

Zauzimanje za Paulu i obrana njezinih prava na sjednicama Malog vijeća ukazivali su da će vlada htjeti sačuvati nepristranost pred svojim zavađenim plemstvom. Dana 29. siječnja 1685. godine, istoga dana kad je bila službeno ovjerovljena nagodba koju su Frano Ragnina i Luka Sorgo iznijeli Maloj braći, došlo je i do prvog službenog pokušaja sklapanja sporazuma i između sukobljenih rodbinskih grana.⁴⁴ Na početku je navedeno da s jedne strane istupaju

⁴² *Cons. Min.* sv. 85, f. 245r.

⁴³ U razdoblju od studenog 1692. do kolovoza 1722. godine Luka Sorgo bio je osam puta izabran za kneza Republike (*Specchio* sv. 3, f. 8v-9v; sv. 4, f. 2r-6v). Luka Lucijanov Pozza bio je knez čak dvadeset jedan put u razdoblju od prvog izbora u rujnu 1698. godine do posljednjeg izbora u veljači 1731. (*Specchio* sv. 3, f. 10r; *Specchio* sv. 4, f. 2r-8v). Njegov brat Mato Pozza bio je knez četiri puta, od prosinca 1692. do travnja 1707. godine (*Specchio* sv. 3, f. 8v-10r; *Specchio* sv. 4, f. 2r-3v). Frana Savinova Ragninu četiri je puta krasila kneževska čast, i to od prosinca 1684. do veljače 1691. godine (*Specchio* sv. 3, f. 7r-20r).

⁴⁴ *Div. For.* sv. 119, f. 144r-v.

Paula rođena Zamagna, u svom drugom braku udovica plemića Bernarda Marinova Sorga, kao nasljednica u svom udjelu dobara pokojnog plemića Luke Mihova Zamagne i pod zaštitom skrbnika, arhidakona Bernarda Giorgija, te plemići Mato i Luka, sinovi pokojnog Lucijana Pozze, u svojstvu nasljednika u svom udjelu dobara pokojnog plemića Luke Mihova Zamagne, a s druge strane plemići Frano Savinov Ragnina i Luka Junijev Sorgo, korisnici svih dobara pokojne gospođe Linje Sorgo Zamagna i njezinog nasljedstva. Ova je formulacija vrlo precizna: točno je određeno kakva su temeljna polazišta suprotstavljenih strana, što kome formalno pripada i kakvi su njihovi međusobni odnosi. Tako se vidi da se Paula i njezini sinovi pozivaju na oporuku Luke Zamagne koji je, prisjetimo li se, s izuzetkom imovine ostavljene snahi Linji, za sve ostalo nerazdijeljeno odredio da polovica mora pripasti njegovoj kćeri Pauli, a polovica unucima Matu i Luki. Za razliku od njih, Luka Sorgo i Frano Ragnina tražili su uporište za svoje zahtjeve u Linjinoj oporuci. Zato je i istaknuto da su Paula i sinovi stajali s jedne strane, tražeći zajedničku korist, a Ragnina i Sorgo s druge. Također pada u oči da se Ragnina i Sorgo navode kao “korisnici svih dobara pokojne gospođe Linje Sorgo Zamagna i njezinoga nasljedstva”, u vrijeme kad se još nije mogao znati konačan ishod spora s Malom braćom. Iako su Luka Gozze i Ivan Karlo Sorgo kao civilni upravitelji samostana dali svoj formalni pristanak na nagodbu koja je bila registrirana u notarskim knjigama tog istog dana, ipak čudi njihova uvjerenost da će se stvar riješiti točno kako su i predložili. Može se jedino pretpostaviti da su uspjeli isposlovati privremenu upotrebu pokretnih dobara, o čemu je bilo nagovještaja i u tekstu ponude upućene Maloj braći.

U svakom slučaju, to je bio prvi javno zabilježen pokušaj da se otklone nesuglasice među privatnim nasljednicima i problem riješi sporazumno. Pritom su navedena i imena plemića Marina Franova Tudisija, Luke Vladislavljeva Gozze i Miha Augustinova Bone “koji su prisutni i prihvaćaju teret ovoga sporazuma na sebe u svojstvu sudaca, presuditelja, zajedničkih prijatelja i prijateljskih izmiritelja.” Zastanimo kod imena Luke Vladislavljeva Gozze: sudeći po istom imenu, prezimenu i očevom imenu, on je bio ujedno i jedan od dvojice civilnih upravitelja za franjevački samostan, s kojim su Frano Savinov Ragnina i Luka Junijev Sorgo bili u sporu oko istog nasljedstva. Dakle, ta im činjenica nije smetala da ga izaberu kao jednog od trojice sudaca koji će razriješiti spor s Paulom i njezinim sinovima. Ovo je, nesumnjivo, dokaz više u prilog tvrdnji da su Ragnina i Sorgo čvrsto vjerovali da je za njih problem s Malom braćom već stvar prošlosti. Zanimljivo je da su svega desetak godina

nakon postizanja pogodbe imena obojice plemića zabilježena među upraviteljima franjevačkog samostana u gradu. Tako je 6. srpnja 1691. godine, zajedno s plemićem Ivanom Junijevim Gradijem naveden i Frano Savinov Ragnina kao *Procurator del Monasterio di Santo Francesco*,⁴⁵ a 26. studenog 1693. izabran je i Luka Junijev Sorgo.⁴⁶

Međutim, kao što je spor s Malom braćom zahtijevao njihovu financijsku žrtvu da bi bio prevladan, tako je rješenje obiteljskih sukoba bilo moguće postići tek uz mnogo strpljenja i prave diplomatske umještosti. O tome govori i činjenica da je sporazum između Ragnine i Sorga te civilnih upravitelja Male braće bio postignut izravnim dijalogom, dok su zapletena pitanja oko nasljedstva u obiteljima morali pažljivo razmrsiti suci. Kako stoji u izvorima, ta je zadaća bila toliko složena da im nije uspjelo u prvom pokušaju. Mogućnost neuspjeha čak se i predviđala. Naime, istaknuto je da su suci izabrani kako bi “njihove navedene razlike, sukobe i sporove izvidjeli, odlučili, razriješili i neopozivo presudili jednom ili uz više presuda.” Sve je trebalo provesti “u roku od mjesec dana koji će proteći od dana svečanog sklapanja ovog sporazuma, ili pak čim prije se samoj gospodi sucima bude svidjelo i učinilo dobrim.” Zaključeno je i “kada istekne ovaj rok od mjesec dana, neka ovaj sporazum bude poništen u slučaju da u navedenom roku ne donesu odluku”. I doista, odluku nisu uspjeli donijeti u zamišljenom roku od mjesec dana. Dana 27. veljače 1685. godine sve su zainteresirane stranke, redom, Paula rođena Zamagna, Mato i Luka Lucijanovi Pozza te Frano Savinov Ragnina i Luka Junijev Sorgo dali zajedničku izjavu.⁴⁷ Naglašeno je da su “sporazumijevajući se, svojom voljom dali pravo i produljenje nasuprot opisanoj gospodi sucima da smiju presuditi njihove nasuprot opisane razlike do konca idućeg mjeseca ožujka, unatoč tome što je naglašeno u nasuprot navedenom sporazumu da se može suditi samo do konca veljače, i to sve uz prava naglašena u nasuprot navedenom sporazumu.”

Novi je rok u potpunosti poštovan, pa je 30. ožujka 1685. godine zabilježen tekst presude.⁴⁸ Upozorivši ukratko na prethodni pokušaj pronalaženja pravednog rješenja od 29. siječnja iste godine i na produljenje jednomjesečnog roka, o čemu su odlučili 27. veljače, odranije nam poznati suci Marin Franov Tudisi,

⁴⁵ *Specchio* sv. 3, f. 375v.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Zabilježena sa strane uz glavni tekst u *Div. For.* sv. 119, f. 144r.

⁴⁸ *Div. For.* sv. 119, f. 165v-167v.

Luka Vladislavljev Gozze i Miho Augustinov Bona iznijeli su po točkama svoju neopozivu presudu. To su napravili, kako su naglasili, tek “pošto su saslušali više puta navedene stranke, te koliko je svaka od njih htjela dodati i ustvrditi kako pismeno, tako i usmeno, te vidjeli sve ono što se ima vidjeti, Statut i odredbe ove Presjajne Republike.” Prva točka presude glasi: “Presuđujemo i neopozivo izjavljujemo neka sva odjeća koja je popisana u jednoj bilješci rukom Mata Trifonija, notara, i potpisana našim vlastitim potpisima, pronađena u inventaru odjeće preostale nakon smrti pokojne gospođe Linje Sorgo udane Zamagna u njezine dvije kuće smještene ovdje u gradu, sastavljena rukom navedenog Trifonija, s punim pravom pripadne ovoj gospođi Pauli, te navedenoj gospođi Matu i Luki od pokojnog plemića Lucijana Pozze. Podrazumijeva se da to nije pokušstvo ni pribor iz kuće, te se zato odnosi na navedene kao nasljednike pokojnog plemića Luke Zamagne. Neka sve ostalo bude i pripadne navedenoj gospođi Franu Ragnini i Luki Junijevom Sorgu kao korisnicima od strane Časnih Otaca Sv. Frana u Dubrovniku.”

Iz ovog se zapisa već vidi podčinjen položaj Paule i njezinih sinova u odnosu prema Luki Sorgu i Franu Ragnini. Dok njima pripada tek odjeća, vrijedni namještaj dosuđen je Sorgu i Ragnini. Precizira se i to da je riječ o dvije kuće u gradu: jedna je bila kuća na Pustijerni, u kojoj je Linja pisala svoju oporuku, a druga na Placi nasuprot Kneževa dvora, palača Zamagna obnovljena nakon potresa 1667. godine.⁴⁹ Osobitu pozornost zaslužuje posljednja rečenica iz ove točke, koja govori o Ragnini i Sorgu kao “korisnicima”, odnosno upraviteljima imanja u ime Male braće. Po tome se može izvesti zaključak da su Ragnina i Sorgo dobili glavninu nasljedstva, no njime su upravljali formalno u ime franjevac, dok se čekala presuda iz Rima. Također, franjevci su preuzeli njihovih 2400 dukata kao naknadu što im ustupaju te nekretnine. To potvrđuje i podatak od 8. ožujka 1714. godine, naknadno dopisan uz tekst pogodbe između Ragnine i Sorga s jedne, te predstavnika Male braće s druge strane iz siječnja 1685.⁵⁰ U tom zapisu iz 18. stoljeća zajedno istupaju Luka Sorgo i Savin Franov Ragnina, sin i nasljednik tada već pokojnog plemića Frana Savinova Ragnine. Oni istupaju kao “korisnici”⁵¹ cjelokupnog nasljedstva pokojne gospođe Linje Sorgo udane Zamagna.” Ističu da su “svojom voljom dali iz tog nasljedstva onoliko

⁴⁹ *Div. For.* sv. 105, f. 45r-v. O obnovi tog objekta piše Katarina Horvat-Levaj, »Francesco Cortese - projektant palače Zamanja u Dubrovniku (1669.)«, *Peristil. Zbornik radova za povijest umjetnosti*, godina XLV, Zagreb 2002: 107-122.

⁵⁰ *Div. For.* sv. 119, f. 141r.

⁵¹ Odnosno *cessionarii*, kao oni kojima je to pravo ustupljeno.

koliko ima za žalobnu odjeću i prstenje koje je nekoć bilo u posjedu pokojne gospode Linje, te za ono što treba potjecati iz dobara pokojnog plemića Miha Lukina Zamagne, njezinog supruga, svaku i potpunu punomoć i pravo ustupili i odrekli se u korist plemića Antuna Lukina Sorga,⁵² koji je prisutan i prihvaća s pravom da ima i preuzme navedenu žalobnu odjeću i prstenje, nekoć u posjedu navedene pokojne gospode Linje.” Antun Lukin Sorgo opisanu odjeću i prstenje zapravo je otkupio, jer se dalje navodi: “Vršeci pak ovo ustupanje i prijenos svojih prava, navedeni plemići Luka i Savin to su uradili i izjavili da rade zato jer su odmah i po svojoj volji zadovoljni i priznali su da su dobili i primili od navedenog plemića Antuna potpunu isplatu i zadovoljštinu za navedenu odjeću i prstenje, te su ga zato izmirili u obliku predmeta.”

Sve to dovoljno govori da su Ragnina i Sorgo slobodno upravljali glavninom nasljedstva, pa je Rim očito ili presudio u njihovu korist, ili potvrdio predloženi sporazum s franjevcima. U knjigama nije naveden taj odgovor iz Rima. Pošto je u prvoj točki neopozive presude, koju su imenovani suci donijeli 30. ožujka 1685. godine, navedeno da će Ragnini i Sorgu pripasti sve prave vrijednosti iz dviju kuća u gradu, kojima je raspolagala Linja Zamagna, u idućoj je točki određena naknada koju su Ragnina i Sorgo morali platiti. Po odluci sudaca, “za sve one predmete za koje su nam stavili do znanja, a da to nisu pribor i pokućstvo iz kuće, te kojima je raspolagala navedena pokojna gospođa Linja za svoga života, moraju gospođa Ragnina i Sorgo dati i platiti gospođi Pozza i gospođi Pauli četrdeset dukata od po četrdeset groša za dukat u roku od petnaest dana od dana objave naše presude. Ako ih ne plate u tom roku, neka se udvostruče dukati koje gospođi Pozza i gospođi Pauli moraju isplatiti navedena gospođa Ragnina i Sorgo.” I neke druge financijske obveze presudene su na štetu Ragnine i Sorga. Oni su morali “dati i platiti navedenoj gospođi Pozza i toj gospođi Pauli sve ono što se nakon smrti pokojnog plemića Luke Zamagne bila zadužila pokojna gospođa Linja i nije otplatila, odnosno za najmove, troškove i zakupe posjeda i kuća tog plemića Zamagne sve do smrti gospode Linje Sorgo udane Zamagna.”

Ipak, suci su u drugim pitanjima nastojali ravnomjerno rasporediti financijski teret. Tako su presudili da se “navedena gospođa Pozza i ta gospođa Paula, isto kao i spomenuta gospođa Ragnina i Sorgo moraju podčiniti pravednoj polovici da bi platili najam kuće, preuzete u zakup od plemića Serafina

⁵² Ovo nije sin Luke Junijeva Sorga, jednog od glavnih sudionika u cijelom procesu, već pripada drugoj grani roda Sorgo.

Bone, u kojoj se nalaze navedene stvari, i to dok svatko od njih ne preuzme svoje stvari koje su mu gore naznačene.” Tek nakratko su se osvrnuli i na prihode od imanja izvan grada: “ako se nađu da su preostali neki prihodi od vina, žita, leće i ostalog, prodani ili ne, koje su prisvojili navedena gospoda Pozza i gospoda Paula nakon smrti te gospode Linje, a koje je ona bila stekla, neka budu i pripadnu gospodi Ragnini i Sorgu, s tim pak da gospoda Ragnina i Sorgo moraju sve to odobriti u roku od iduća dva mjeseca. Ako to pak ne odobre u navedenom roku, neka više ne mogu tražiti od gospode Pozza i te gospode Paule ikakvu naknadu, te isplatu samo za navedene prihode.” Na kraju, presuđeno je da “gospoda Paula i spomenuta gospoda Pozza kao nasljednici pokojnog plemića Luke Zamagne, koji je pak nasljednik svoga sina, pokojnog plemića Miha Zamagne, moraju dati i platiti navedenoj gospodi Ragnini i Sorgu pedeset dukata od po četrdeset groša za dukat za troškove pogreba pokojne gospode Linje Sorgo udane Zamagna.”

Dana 23. lipnja 1685. godine sudionici spora pristupili su konačnom uređenju međusobnih odnosa i razdiobi imovine u skladu s donesenom neopozivom presudom. Taj je datum naveden na potpisanim uzajamnim priznanicama: Frano Ragnina i Luka Sorgo potvrdili su primitak jedanaest dukata i dvadeset i pet groša za polovicu najma kuće Serafina Bone, u kojoj su bile privremeno pohranjene sporne dragocjenosti i namještaj, te pedeset dukata za troškove pogreba Linje Zamagna. Sa svoje strane su Paula Sorgo i braća Pozza priznali da su primili dosuđene im stvari i četrdeset dukata. Kako je još ranije, 20. srpnja 1684. godine, Stjepan Tudisi u svojstvu izvršitelja oporuke Luke Zamagne potvrdio da je primio od plemića Luke Sorga “par zlatnih ogrlica, još jednu zlatnu ogrlicu, par zlatnih narukvica, niz bisera, zlatnu čačalicu, krunu od koralja sa zlatnim ukrasima, jednu uzdu i srebrni pršnjak za konja”,⁵³ ovim je sporazumom i formalno prevladan sukob oko nasljedstva.

Nesumnjivo su za to postojali i ozbiljni državni, a ne samo privatni interesi, jer nijedan sudionik spora nije bio lišen pomoći službenih zakonodavnih i upravnih organa. O tome rječito svjedoče ne samo brojne intervencije državnih tajnika i notara, već i razmotreni zaključci sa sjednica Malog vijeća kojima je jamčena pravna sloboda zainteresiranih stranaka. Taj državni interes postat će jasniji ako se pobliže promotri narastajući sukob između Dubrovačke Republike i Crkve, koji se odvijao istovremeno kad i privatni spor nasljednika imovine Luke i Linje Zamagna. Iako nije bio protkan žustrim istupima, pozivima

⁵³ *Div. For. sv. 119, f. 91r-v.*

na sud i prijetnjama zapljenom imovine te sličnim mjerama kojima su pribjegavali članovi zavađenog gradskog plemstva, nesumnjivo je nosio mnogo veću specifičnu težinu i bio kudikamo ozbiljniji. Veće iskre izbjegnute su samo zahvaljujući poslovičnoj diplomatskoj staloženosti dubrovačkih predstavnika pri Sv. Stolici te vjerojatnim interesom same Kurije da ne proširuje plamen sukoba s jednom odanom enklavom u vrijeme kad se već nazirao konačni rasplet krize Osmanlijskog Carstva. Ipak, sačuvana privatna pisma dostojanstvenika i službeni dopisi dubrovačke vlade iz tog vremena ostaju spomen na jednu pukotinu u odnosima Dubrovnika i Crkve koja je stoljećima postojala te bi je izvjesni društveni potresi s vremena na vrijeme dodatno produbili. Zamagnina ostavština izazvala je upravo takvu situaciju.

Pitanje raspolaganja nekretninama kao bit državno-crkvenog spora

U tekstu prijedloga sporazuma između Frana Ragnine i Luke Sorga s jedne strane, te upravitelja samostana Male braće u Dubrovniku s druge, službeno registriranom 29. siječnja 1685. godine, među ostalima se spominje i ime Ivana Vincentija, vezano uz novac oročen u banci u Veneciji. Vincenti je bio svojevrsni povjerenik dubrovačkog samostana Male braće u Veneciji koji je znatno pridonio obnovi franjevačkog samostana i crkve oštećene u potresu 1667. godine tako što je pronalazio majstore za izradu oltara i orgulja.⁵⁴ Čini se da je kao trgovac trajno boravio u Veneciji i tu koristio svoje poslovno umijeće i poznanstva da bi djelovao u korist dubrovačkih franjevaca. Budući da su oporučne odredbe Luke i Linje Zamagna obuhvaćale i raspolaganje određenim financijskim sredstvima na talijanskim bankama, prirodno je da se te dužnosti prihvatio Vincenti. Njegovo ime susrećemo i na stranicama knjižice koja opisuje poslovanje posthumno utemeljene zaklade Luke Zamagne za pomoć socijalno ugroženima i za otkup kršćanskih sužnjeva iz gusarskih ruku, i to u dvije prilike, redom 23. rujna 1676. i 21. lipnja 1682. godine.⁵⁵ Vincenti je tu naveden kao trgovac, a zabilježeni podaci odnose se na financijske transakcije, često vezane uz mletačku Kovnicu (*Zecca*) koja je, poput dubrovačke, često služila i za štedne uloge.

⁵⁴ Brojna pisma koja je izmjenjivao s franjevačkim provincijalom i s gvardijanom samostana Male braće u Dubrovniku krajem 17. stoljeća sačuvana su u Knjižnici samostana Male braće u fondu *Acta Guardiani Fratrum Minorum Ragusae* (dalje: *Acta Guardiani*).

⁵⁵ *Bastardello e Giornale della Amministrazione della Eppitropia del Testamento di quondam ser Luca Michele di Giamagna*, str. 1 i str. 31 (DAD).

Ivan Vincenti bio je, dakle, dobro upoznat s razvojem događaja oko ostavštine Linje Zamagna u korist samostana Male braće u Dubrovniku, što se vidi i iz sadržaja pisma koje je 6. prosinca 1684. godine pisao iz Venecije provincijalu dubrovačkih franjevaca, fra Mariju Generiniju.⁵⁶ Vincenti je osobito istakao sljedeće: “Jako me tješi što čujem da su izgladene poteškoće u vezi nasljedstva gospođe Linje Zamagna, te da su iskoristili novac za gradnju crkve i oltara koji misle napraviti u čast njezinom svetom zaštitniku,⁵⁷ slično onome kakav sam ja poslao već prije više godina za oltar Presvetoga Začeca.” Budući da Vincenti izražava svoje zadovoljstvo time što su “izgladene poteškoće u vezi nasljedstva gospođe Linje Zamagna”, morao je poznavati sadržaj sporazuma koji su Frano Ragnina i Luka Sorgo bili predložili Maloj braći početkom studenog iste 1684. godine. Dapače, možemo ga čak smatrati i jednim od sudionika dogovora, jer se on u tekstu sporazuma izričito navodi kao osoba koja je raspolagala položajima u Veneciji: “novac koji se nalazi u Veneciji u rukama gospodina Ivana Vincentija, a odnosi se na navedenu gospođu Linju [Zamagna], neka također bude posve u posjedu navedenih Časnih Otaca [franjevaca], čime gospoda Ragnina i Sorgo moraju predati Časnim Ocima sva poslana pisma tog gospodina Ivana Vincentija kojima se zadužio, ukoliko se [novac] nalazi kod njega.”

Polog koji je bio oročen u Veneciji, a kojim je potom raspolagao Vincenti u korist Male braće, morao je zajedno s kamatama predstavljati priličan imetak. Budući da Linja u svojoj oporuci nije izdala nikakve nove upute o raspolaganju tim novcem, tada je još uvijek morala vrijediti oporučna odredba Luke Zamagne, koji je pet tisuća dukata uplatio kao početni iznos na talijanske banke (osobito ističući Veneciju) da bi tako nadoknadio snahi Linji za miraz koji je donijela u njegovu kuću prilikom udaje. Linja je, po Zamagninoj posljednjoj želji, smjela raspolagati tim novcem po vlastitom nahodanju, a kako se nije zaustavljala na toj pojedinosti prilikom pisanja vlastite oporuke, nameće se zaključak da se opća odredba kako sve neraspodijeljeno mora pripasti franjevcima odnosila također i na opisanu glavnica od pet tisuća dukata s pripadajućim kamatama. Međutim, novac nije predstavljao pitanje na kojemu su inzistirali plemići Ragnina i Sorgo u pokušaju da ospore oporuku. Štoviše, oni su ponudili Maloj braći ne samo da zadrže ta oročena sredstva, već i dodatnu isplatu dvije tisuće i četiri stotine dukata samo kako bi im ustupili nekretnine. Čini se da je to općenito bio pravac koji je slijedila i država: nekretnine imaju veću

⁵⁶ *Acta Guardiani* I/89.

⁵⁷ Sudeći po tekstu oporuke Linje Zamagna, čini se da je riječ o oltaru sv. Antuna Padovanskog.

vrijednost od novca, kad je u pitanju uređenje odnosa s ljudima Crkve.

Vrlo dobar primjer nudi nam slučaj arhidakona Bernarda Giorgija, čovjeka koji je u sporu oko ostavštine obitelji Zamagna istupao kao zaštitnik Lukine kćeri Paule. Kad je službeno otvorena njegova oporuka, 21. srpnja 1687. godine u Dubrovniku,⁵⁸ ustanovljeno je da je svojom posljednjom voljom ostavio nekoliko tisuća dukata za gradnju kapele posvećene sv. Bernardu u katedrali. Istaknuo je da kapela nasljeđuje osam dvanaestina dijelova ostavštine, dok je preostale četiri dvanaestine podijelio između svog nećaka Orsata te Ivana Karla i Nikole Marinova Sorga. Zanimljivo je da među Giorgijevim nasljednicima susrećemo i ime Ivana Karla Sorga, plemića koji je postojano zastupao interese Male braće u sporu oko Zamagnine ostavštine. No, iako se radilo o tako velikim financijskim sredstvima,⁵⁹ arhidakonova oporuka nije bila predmetom spora. Nije izazvala nezadovoljstva, premda bi novac kojim je raspolagao Giorgi bio dovoljan za plaćanje jedne cjelovite rate državnog danka Osmanlijama. Zašto je onda bilo sporno da Maloj braći pripadnu mnogo skromnija sredstva?

Glavna činjenica je da Giorgi dvije trećine svoga blaga ostavlja katedrali. Kao glavni vjerski objekt u gradu, katedrala je imala mnogo veću važnost u očima državnih vlasti nego crkva i samostan Male braće, bez obzira što je klaustar samostana postao posljednjim počivalištem mnogih gradskih uglednika. Gotovo svaka oporuka iz tog vremena sastavljena u Dubrovniku nosila je na početku odredbu kojom je određeni novčani prilog posljednjom željom dodijeljen trima gradskim crkvama, i to redom katedrali, crkvi Sv. Vlaha i crkvi Sv. Marije na Dančama. Po riječima povjesničara Serafina Cerve iz prve polovice 18. stoljeća, čak i “bogatiji Židovi slijede staru naviku katolika da dio imovine oporučno ostavljaju trima dubrovačkim crkvama”.⁶⁰ Da su Luka i Linja Zamagna ostavili veća sredstva katedrali, čija je obnova u godinama nakon potresa zahtijevala velika državna odricanja, sigurno bi izostala veća potpora dubrovačkih vlasti naporima Frana Ragnine i Luke Sorga da opovrgnu Linjinu posljednju volju. Obnova franjevačkih objekata, koji su također bili teško oštećeni 1667. godine, prepuštena je uglavnom snalažljivosti samih fratara, dok je državna pomoć bila prilično skromna i upućivana tek povremeno, na izričite

⁵⁸ *Test. Not.* sv. 71, f. 30r-33v. Oporuku je napisao 12. srpnja 1683. godine.

⁵⁹ Blago djelo (*Opera Pia*), knjiga br. 31 (*Giornale dell'amministrazione dell'Opera Pia dell'Arcidiacono Giorgi*) i br. 33 (*Quaderno dell'amministrazione dell'Epitropie dell'Arcidiacono Giorgi*), s potankim opisom posjeda i prihoda u Dubrovniku.

⁶⁰ Seraphinus Maria Cerva, *Prolegomena in sacram Metropolitim Ragusinam*: 338, rukopis br. 36 - IV - 13 (Knjižnica Dominikanskog samostana u Dubrovniku).

molbe Male braće. U takvim okolnostima, dok katedrala nije bila pogodna za vršenje bogoslužja, a dragocjene relikvije su se još uvijek nalazile pohranjene u moćniku dominikanskog samostana,⁶¹ dubrovačka vlada jednostavno nije htjela dopustiti da iole značajnija sredstva pripadnu nekom drugom vjerskom objektu. Ovo stajalište došlo je do izražaja i u diplomatskim notama koje su razmjenjivane sa Sv. Stolicom u ljeto 1685. godine, kada je već stupio na snagu sporazum između Frana Ragnine i Luke Sorga te Paule Sorgo, braće Pozza i upravitelja samostana Male braće.

Paolo Francesco Pierizzi, tadašnji dubrovački predstavnik u Rimu, pisao je vladi u Dubrovniku 7. srpnja 1685. godine o pitanjima vezanima uz oporuku Linje Zamagna, pritom se pozivajući na pismo koje je primio 16. lipnja iste godine, upućeno u Rim kardinalu Barberiniju, dubrovačkom zaštitniku pri Sv. Stolici, i kardinalu Cybu.⁶² Naglasio je odmah na početku postojanje dvaju problema: pitanje ostavštine Linje Sorgo Zamagna i pitanje papinskog brevea, pri čemu bi “i jedno i drugo pitanje bilo teško riješiti u sadašnjim nedaćama.” Budući da je Linjina posljednja volja predstavljala temelj svih sukoba, zanimljivo je da u ovom trenutku Pierizzi uvodi dodatni element kao poteškoću: papinski breve. Dok je spor nosio privatno obilježje i svodio se na prepirke između članova obitelji i njihove pojedinačne razmirice s Malom braćom, zapisnici nisu ni jednom spomenuli postojanje ovakvog dokumenta koji je, ojačan autoritetom Sv. Stolice, mogao nesumnjivo predstavljati vrlo značajan uteg koji bi ravnotežu preokrenuo u nečiju korist. Čini se da nije bilo ni prilike da ga se navede, iako su, vjerojatno svjesni njegova postojanja, Ragnina i Sorgo izabrali Rim kao vrhovnog suca u trenutku kad su Maloj braći iznijeli svoju pogodbu.

Na breve se počelo pozivati onda kada je stranu Ragnine i Sorga preuzela sama dubrovačka vlada. Sačuvan je dokument koji je izdao papa Klement X. 26. travnja 1673. godine u Rimu, u kojemu se govori o obnovi crkvenih objekata u Dubrovniku nakon velikog potresa.⁶³ Njime se predviđalo da se prilikom otvaranja svake oporuke koja se napiše u Dubrovniku tijekom idućih deset godina dio ostavštine namijeni za obnovu katedrale, a istaknuto je da se time

⁶¹ Tek pedeset i četiri godine nakon velikog potresa svečano su vraćene relikvije iz riznice Dominikanskog samostana u ponovo posvećenu katedralu. Taj se podatak iznosi u molbi dominikanaca za novčanu pomoć radi obnove samostana, koju je Senat usvojio 26. travnja 1721. godine i odobrio šezdeset dukata za tu potrebu (*Cons. Rog.* sv. 150, f. 73r).

⁶² *ASMM*, 17. stoljeće, III. svezak, dokument br. 261.

⁶³ *ASMM*, 17. stoljeće, II. svezak, dokument br. 140.

udovoljava zahtjevu Dubrovčana. Na taj dokument ukazivala je dubrovačka vlada kad je zahtijevala da Sv. Stolica presudi u njezinu korist i ne dopusti da Maloj braći pripadne tolika imovina, no sličan je bio i zahtjev franjevaca, koji su u navedenoj ispravi vidjeli jamstvo da će brzo otkloniti štetu nastalu potresom. Pierizzi je upozorio da “zasad pravni stručnjaci proučavaju izuzimajuće točke brevea, no kad se sazove cjelokupna kongregacija bit će potrebni odvjetnici i opunomoćenici koji će navesti u čemu se točno nalazi prijepor”, te je bilo sporno pitanje jesu li franjevci pojedinačno obuhvaćeni tekstom brevea. Istaknuto je i da će franjevci morati priložiti ovjеровljene dokumente o sporazumu sklopljenom s Lukom Sorgom, kao i potpisana svjedočanstva o dobrima naslijeđenima od Linje Zamagna, te podatke o tome gdje se ta dobra nalaze, u čemu se sastoje i druge potankosti. Pierizzi je dodao da bi bilo dobro, ako bi se Luka i drugi zainteresirani složili, da se Linjina ostavština upotrijebi za obnovu katedrale. Iako je to napisao u interesu grada, privatni su interesi ipak bili drukčiji. Dokumenti koje smo ranije razmotrili ničim ne ukazuju na mogućnost da su Ragnina, Sorgo i drugi zainteresirani bili spremni odreći se svog udjela u korist javnog dobra.

Nedugo potom, Pierizzi je poslao novo pismo u Dubrovnik, ovog puta napisano 22. srpnja 1685. godine u Anconi.⁶⁴ Izvijestio je dubrovačku vladu o podnesku koji su Mala braća uputila Sv. Stolici, nastojeći, po Pierizzijevim riječima, svesti odredbe papinskog brevea Klementa X. na kanonsku četvrtinu koja se po crkvenome pravu duguje biskupu, a sve ostalo prikazati vrlo općenitim. Ukratko, htjeli su dokazati da sve crkvene ustanove imaju jednako pravo na obnovu te da nijedna ne smije imati prioritet pred ostalima. Time su htjeli izboriti priliku da što prije vrate stari sjaj svojoj crkvi i samostanu, osobito zato što su dobili značajna sredstva privatnim putem, pa nisu ovisili o državnoj pomoći. Budući da bi to ugrozilo vladine planove oko skore obnove katedrale, za koju bi Linjina ostavština bila dobrodošla, Pierizzi je ponovo savjetovao dubrovačkoj vladi da izabere odvjetnike i opunomoćenike pred nastupajuću sudsku parnicu, te što bi ona bila neizvjesnija, bilo bi tim važnije da gradske interese zastupaju “prvorazredni ljudi prave vrijednosti.” Dodatno ih je upozorio da će “trebati mnogo nastojati” oko ostavštine Linje Zamagna. Prisjetio se velikih sukoba vođenih oko pitanja pravovaljanosti Linjine oporuke i dodao da je Luka Sorgo prilikom sklapanja sporazuma uplatio poznati novčani iznos koji je namijenjen za potrebe crkve, osobito za gradnju orgulja, pa se novac za tu svrhu tada već nalazio u Veneciji.

⁶⁴ *ASMM*, 17. stoljeće, III. svezak, dokument br. 264.

Sredstva koja spominje Pierizzi i nabavka orgulja odnose se na Malu braću, budući da su im Ragnina i Sorgo nudili poznatih dvije tisuće i četiri stotine dukata da se odreknu svih dobara koja im je ostavila Linja Zamagna. Čini se da su već 3. kolovoza 1685. godine, svega desetak dana pošto je Pierizzi pisao u Dubrovnik iz Ancone, Mala braća sklopila sporazum s majstorom Carlom de Benijem u vezi izrade novih orgulja.⁶⁵ Ugovor je potpisan u Veneciji. Franjevce je tom prilikom zastupao fra Hijacint iz Dubrovnika, provincijal. Budući da ni par godina kasnije orgulje još nisu bile dovršene, 11. lipnja 1688. godine Carlu de Beniju upućen je službeni prosvjed u ime samostana Male braće, čiji su upravitelji tada bili plemići Junije Gabrijelov Cerva i Antun Junijev Resti, te je naglašeno da se majstoru više neće ništa plaćati. Beni je pak samo odgovorio da se obvezuje kroz nekoliko dana osobno doći u samostan kako bi dovršio posljednje radove oko postavljanja orgulja te da neće napustiti samostan dok sve ne bude gotovo.

Zbog tih troškova nije neobično da je nastao problem kad je država zatražila da Mala braća također preuzmu obvezu koja se očekivala kod svih ostavština i da uplate jednu četvrtinu za potrebe obnove katedrale. Naime, tada su franjevci već bili potrošili dobiveni novac, kako je dalje pisao Pierizzi iz Ancone, te bi im preostala samo četvrtina orgulja. Financijsko stanje samostana bilo je mnogo lošije nego što ga je Senat htio prikazati Rimskoj Kuriji. Naposljetku je Pierizzi upozorio dubrovačku vladu da cijelom problemu pristupi vrlo oprezno i da prikupi zapise o ostavštinama za Crkvu u razdoblju od 1673. do 1683. godine, jer su franjevci tvrdili da im neće ostati gotovo ništa ako im se oduzme ostavština Linje Zamagna. Dakako, savjetovao je da se prikupe podaci za navedenih deset godina jer je točno toliko, po breveu pape Klementa X., trebalo prikupljati oporučna sredstva za potrebe obnove dubrovačke katedrale.

U Pierizzijevom pismu iz Ancone umetnuta su tri dokumenta od kojih dva govore o nastalom problemu razdiobe oporučne imovine s gledišta zainteresiranih strana, odnosno dubrovačke vlade i samostana Male braće, a treći dopis predstavlja pravno mišljenje o nastalom sporu. Prvi umetnuti dokument je pismo koje su knez i vijećnici Maloga vijeća uputili dubrovačkom zaštitniku pri Sv. Stolici, kardinalu Barberiniju, iako ga se neposredno nije tituliralo. Upozoreno je da se papa Klement X. sažalio na posljedice strašnog potresa koji je uništio i gradsku katedralu te, na molbu Republike, izdao breve da se

⁶⁵ *Div. For. sv. 122, f. 127r-128v.*

tijekom deset godina prikuplja kanonska četvrtina od svih pobožnih oporuka koje će se sastaviti u Dubrovniku i okolici za potrebe obnove katedrale. Međutim, ta je odredba naišla na protivljenje dominikanaca i franjevac, pod izlikom da se to na njih kao prosjačke redove ne može odnositi, a nisu čak ni izričito spomenuti u breveu. Knez i vlada smatrali su upravo navedeno protivljenje razlogom zašto se toliko kasni u obnovi katedrale, pa su čak naglasili da “nema nikakve nade da će se s obnovom uspješno nastaviti dok god se ne ukloni ova prepreka.” Istaknuto je da su prihodi katedrale uvelike presušili zbog štete nastale u potresu, a državna je blagajna također bila iscrpljena zbog “silnih troškova kojima se morala podvrci kako bi se izbjegle prijeteće pogibelji.”⁶⁶ Zato je zatraženo od kardinala da posreduje kod Sv. Stolice i postigne da i prosjački redovi budu obuhvaćeni odredbama brevea i primorani da plaćaju propisani udio od ostavština. Molba je dodatno potkrijepljena sljedećim zanimljivim zapažanjima:

“Navedeni Oci zasad nemaju nikakvu hitnu potrebu, budući da su svoje crkve i samostane obnovili uz svaku udobnost i u sjaju većem nego prije. To su postigli uz svakodnevnu pomoć koju primaju od milosrđa vjernika, budući da je u njihovim crkvama velika gužva za primanje sakramenata, a brojni su i pokopi građana. Često im se oporučno ostavljaju golema sredstva, dok kroz toliko godina nijedna ostavština nije bila namijenjena katedrali ni drugim svetim mjestima. Nedavno je Maloj braći plemkinja Linja Sorgo Zamagna ostavila nasljedstvo vrijedno približno dvije tisuće i osam stotina dukata i to bez ikakve druge izjave do li one da navedene Oce proglašava svojim nasljednicima. Oni po svojem Pravilu i po apostolskim uredbama ne smiju primati nasljedstva. Stoga se moli Vašu Svetost da se to nasljedstvo dodijeli katedrali radi nastavka obnove.”

Iako to vlasti ovdje nisu spomenule, poznato je da je dubrovački Statut propisao da “nijedna osoba ne može i ne smije ostaviti nijednu nekretninu nijednom prosjačkom redu”, s tim da bi u slučaju ostavštine bila obveza kneza, Malog vijeća i “tri zakonita, dobro upućena i bogobožna prokuratora” da dobiveni posjed prodaju i raspodijele u roku od dvije godine.⁶⁷ Budući da su državne vlasti procijenile vrijednost Linjine ostavštine na dvije tisuće i osam stotina dukata, jasno je zašto su se Ragnina i Sorgo obvezali isplatiti iznos od dvije

⁶⁶ Pritom se nesumnjivo misli na opasnu vanjskopolitičku situaciju u to vrijeme i osobito na osmanlijski pritisak.

⁶⁷ *Statut*: 509. Riječ je o 96. glavi osme knjige.

tisuće i četiri stotine, uz pokriće drugih troškova, kad su upraviteljima samostana Male braće nudili nagodbu. No, to nije bila jedina razlika i podrazumijevalo se da će mišljenje Male braće o oporuci Linje Zamagna biti posve suprotno od vladinog. Iznijeli su ga u pismu kardinalu Barberiniju, a ono je umetnuto kao drugo po redu u ranije navedenom izvještaju koji je Pierizzi poslao iz Ancone u Dubrovnik koncem srpnja 1685. godine. I oni na početku ističu odredbe brevea te pišu da je on i nastao na molbu gospode upravitelja katedrale, ali pritom upozoravaju da nikakvom izjavom, općenitom ili zasebnom, nije navedeno da su i redovnici, osobito pripadnici prosjačkih redova, dužni plaćati opisanu kanonsku četvrtinu. Za razliku od tvrdnji dubrovačke vlade, oni navode da je breve donesen još 1671. godine te da je 1685., u vrijeme kada oni pišu kardinalu Barberiniju, samo javno objavljen, a podrazumijeva se da je propisani desetogodišnji rok za ubiranje kanonske četvrtine od svake ostavštine već istekao.

Problem oko dvojne datacije papinskog brevea valja razriješiti. Primjerak isprave koji nam je ostao sačuvan doista nosi datum 26. travnja 1673., ali čini se da je riječ o prijepisu, jer nema pečata ni naznake da je nekoć postojao. Osim toga, na poledini isprave, ispod navedenog datuma nalazi se i broj 2, što ukazuje da je vjerojatno u pitanju drugi primjerak. Zato se može reći da je papa Klement X. izdao svoj breve 1671. godine, a dvije godine kasnije izvorna je isprava ponovo izdana, ponovljena sadržaja.

Franjevci u svom pismu dalje tvrde da žive samo od milostinje, pa bi bilo neprilično zahtijevati da plaćaju propisano davanje od milodara koje im ostavljaju za mise ili pak od priloga koje su dobili radi obnove crkve i samostana. Ističu da su primili jedno nasljedstvo oko kojega su se upravitelji njihova samostana sporazumjeli s rodbinom pokojnice, pa je novac već potrošen za izradu jednog oltara i nabavku orgulja za crkvu. Primili su sa žaljenjem zahtjev da se i na ta sredstva plati kanonska četvrtina, što je "protivno i podijeljenome breveu i svetim Kanonima." Mala braća upozoravaju da njihova prava štite brojne papinske bule, pri čemu izdvajaju bulu pape Siksta IV. *Mare magnum*, a pozivaju se i na zaključke s dvadeset i četvrte sjednice Tridentskog sabora pod rednim brojevima trinaest i petnaest, po kojima Sv. Stolica određuje da se ostavštinama i drugim milodarima u korist franjevačkih samostana i crkava ne smije nametati takvo davanje ako nisu izričito imenovani molitelji. Zato se traži zaštita od Sv. Stolice i naglašava da prosjački redovi ne posjeduju nekretnine, a tek obnovljena crkva, po riječima franjevac, posve je gola i lišena bilo kakvog ukrasa, pa čak i onoga što je potrebno za vršenje službe Božje.

Nadaju se da Sv. Stolica neće istupiti protiv zaključaka usvojenih na Tridentском saboru te da će se pronaći prikladniji način za obnovu katedrale, bez štete za Malu braću koja bi, kako tvrde, u protivnom ostala bez hrane i odijela, a najteže bi stradale duše u Čistilištu, lišene pomoći molitava.

Treći umetak u izvještaju koji je Paolo Francesco Pierizzi poslao iz Ancone u Dubrovnik predstavlja pravno vještačenje cijelog spora kod stručnjaka za kanonsko pravo, čime se također potvrđuje pravo Male braće da ih se oslobodi plaćanja kanonske četvrtine na nasljedstvo koje im je ostavila Linja Zamagna. Pošto je podrobno razmotreno navedeno pitanje s više stajališta, uključujući tu i prigovore iz prošlosti, na kraju je navedeno da Mala braća ne moraju platiti traženi namet. Zaključak je obrazložen u pet točaka: prvo, činjenicom da je nasljeđe oporučno ostavljeno osobama, a ne Crkvi ili pobožnom mjestu; drugo, nasljeđe je namijenjeno povlaštenim pitanjima; treće, Mala braća su izuzeta i nisu uopće spomenuta pri isplati kanonske četvrtine; četvrto, čak i kad bi bilo suprotno, ni to ne bi dostajalo, već bi bilo potrebno puno i izričito navođenje Male braće; peto, pri dodjeli brevea nije bilo nikakvog posebnog ukidanja povlastica Male braće.

Ovakav ishod bio je nesumnjivo nepovoljan za dubrovačku vladu, budući da je pravno mišljenje kanonskih stručnjaka dodatno potkrijepilo već postojeću klimu blagonaklonosti prema franjevcima koja je vladala u Rimu u vrijeme sukoba s gradskom vlasti. Ipak, čini se da su vlastela u Dubrovniku cijenila zalaganje i odanost Paola Francesca Pierizzija, jer je upravo on 1687. godine naveden kao novi arhidakon u gradu i nasljednik Bernarda Giorgija, koji je na tu uglednu dužnost bio imenovan još 1648.⁶⁸ Iako je izbor arhidakona, dakako, prvenstveno bio unutrašnja stvar Crkve, nesumnjivo je dobro mišljenje dubrovačke vlastele dodatno pospješilo njegovo postavljanje. Time je ujedno iskazana i dobra volja obiju strana da se opet poboljšaju privremeno narušeni odnosi između Rimske Kurije i grada Sv. Vlaha. Cijeli je spor prevladan tiho, prešutnim sporazumom.

⁶⁸ S. M. Cerva, *Prolegomena in sacram Metropolitim Ragusinam*: 163.

Zaključak

Trajno rješenje pitanja kome će pripasti vrijedna ostavština Luke i Linje Zamagna ostalo je zapravo utemeljeno na privatnom sporazumu koji su sklopili Frano Ragnina i Luka Sorgo s upraviteljima samostana Male braće. Ragnina i Sorgo su za financijsku naknadu postali stvarni korisnici većine dobara, od kojih su manji dio naknadno ustupili drugim zainteresiranim osobama, Pauli rođenoj Zamagna te udanoj u prvom braku za Lucijana Pozzu, a u drugom za Bernarda Sorga, i njezinim sinovima iz prvog braka, Matu i Luki Pozza.

Mala braća iskoristila su dobiveno obeštećenje za temeljitu obnovu i opremu samostana i crkve, postradalih u velikom potresu i požaru, plemići su dobili željene kuće i brojne dragocjenosti, a dubrovačka vlada opravdala je vlastiti ugled i ugled svoje vlastele izravnom intervencijom u njezinu korist pred papom. Iako nije prihvaćena njezina molba za stjecanjem dodatnih sredstava za obnovu razorene katedrale, ipak je ovim postupkom dodatno upozorila na svoje nezavidno financijsko stanje i zaslužila priznanje što je, uprkos svim teškoćama, uspjela samostalno obnoviti katedralu. Samostan Male braće, poput drugih samostana u gradu, u sljedećim godinama opet se utjecao molbama dubrovačkom Senatu kao jedinom tijelu koje mu je moglo brzo i konkretno materijalno pomoći.⁶⁹ Stoga se nameće misao da je višegodišnji sukob oko Zamagnine ostavštine tek epizoda koja nam je prije svega dočarala duhovne i materijalne vrijednosti koje su zaokupljale pripadnike najuglednijih rodova dubrovačkog plemstva u prvim desetljećima nakon velike trešnje. Pokušaj države da iskoristi papinu blagonaklonost i prisvoji više nego što joj je objektivno pripadalo bio je popraćen neočekivanim i, po svemu sudeći, neprimjerenim napadom na Malu braću pred Rimskom Kurijom. Gorljivost franjevacu u obrani može se višestruko opravdati: država im je htjela bez naknade zaplijeniti oporučnu ostavštinu, ili ih primorati na naknadno plaćanje velikog poreza; osjetili su se ugroženima napadom da su tobože iznevjerili pravila svog Reda primajući bogate milodare; te napokon zato što njihova skromna svakodnevica u Dubrovniku jednostavno nije bila istinito prikazana u vladinom pismu kardinalu Barberiniju, u kojem se iznosilo stanje u gradu. Činjenica da su se poslije obraćali Senatu molbama da se pomogne samostanu u raznim

⁶⁹ Primjerice, još prije velikog potresa usvojen je 21. lipnja 1663. godine zahtjev za obnovu zvonika samostana Male braće "kojemu je prijetilo rušenje" (*Cons. Rog.* sv. 111, f. 199v). Tih zahtjeva je osobito mnogo u prvoj polovici 18. stoljeća.

nedaćama govori da sukob s vladom ipak nije uhvatio dublje korijene, možda i zato jer su vlastela shvatila da ih izravni pritisak neće dovesti do cilja.

Iako su sve sukobljene strane u ovom sporu istupale primjernom žestinom u obrani svojih prava, bila je prisutna i stanovita diplomatska odmjerenost. Spremnost na sporazum karakterizirala je većinu službeno zabilježenih dokumenata. Bilo je to zapravo i jedino moguće u vrijeme kad su unutrašnja stradanja izazvana prirodnom katastrofom dodatno pospješile nesigurne vanjsko-političke prilike. Iskazavši u dijelu svojih oporučnih odredbi iskrenu volju da pomogne državi i društveno ugroženom stanovništvu, Luka Zamagna uspio je prenijeti nešto vlastite vrline i na potomke, koji su naposljetku ipak uspjeli prevladati brojne nesuglasice i pravedno raspodijeliti njegovu ostavštinu.

A FEUD OVER THE LEGACY OF LUKA ZAMAGNA AND THE ENSUING CONFLICT BETWEEN THE REPUBLIC OF DUBROVNIK AND THE FRANCISCAN ORDER

RELJA SEFEROVIĆ

Summary

By highlighting the feud over the legacy of the Ragusan nobleman Luka Zamagna, the author addresses more general issues underlying the state-church relations in late seventeenth-century Republic of Dubrovnik. The years following the disastrous earthquake of 1667 witnessed most determined government efforts to reconstruct the destroyed city fabric. These circumstances added to the mounting tensions over the disposition of real property. Thus Luka Zamagna's decision to appoint Linja, his daughter-in-law, as universal successor to his property in 1675 became a matter of considerable contention, which was to escalate when Linja bequeathed the bulk of her property to the Franciscan Monastery in 1684. This gave rise to hot dispute among several patrician families who claimed their inheritance rights and who argued against the Franciscan Holy order as universal heir. Thanks to government intervention, the feuding patrician families signed an agreement in an attempt to reach a settlement with the priors of the Franciscan monastery. Finally, the Republic tried to force the Franciscans to hand over the bequeathed assets for the purpose of Cathedral reconstruction or the payment of high taxes, but the Curia intervened, the result being an official agreement between the Republic of Dubrovnik and the prior of the Franciscan Monastery.